

શ્રી યશોવિજયજી

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

૨૫૮૫

॥ श्रीजिताय नमः ॥

॥ श्रीसामुद्रिकशास्त्रं ॥

(गुर्जरनाषांतरोपेतं)

नाषांतरकर्ता

मनसुखलाल हीरालाल

ढपावी प्रसिद्ध करनार

पंडित श्रावक हीरालाल हंसराज.

जामनगर.

(काठियावार.)

वीरसं० २४४४. विक्रमसं० १९७४.

किं०-१-२-०

श्रीजैनभास्करोदय प्रिन्टिंग प्रेस.

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ अथ श्रीसामुद्रिकशास्त्रं प्रारभ्यते ॥

(गुर्जरभाषांतरसहित)

आदिदेवं प्रणम्यादौ । सर्वज्ञं सर्वदर्शि
नं ॥ सामुद्रिकं प्रवक्ष्यामि । लक्षणानि नर
स्त्रियोः ॥ १ ॥ पूर्वमायुः परीक्षेन । पश्चाद्वक्ष-
णमेव च ॥ आयुर्हीना नरा नार्यो । लक्षणैः

नत्वा शांतिजिनेशं । जगज्जनस्य शांति-
दानारं ॥ सामुद्रिकशास्त्रस्य । गुर्जरभाषांतरः
क्रियते ॥१॥ प्रारंभमां सर्वज्ञ तथा सर्ववस्तु जो-
नारा आदीश्वर प्रभुने प्रणाम करीने स्त्री पुरु-
षना सामुद्रिक लक्षणो कहुं हुं. ॥ १ ॥ पहे-
लां आयुष्य तपासवुं जोझए, अने त्यांखाद
लक्षणो, कारण के आयुष्य विनाना स्त्री पुरु-
ष होय तो-लक्षणोनुं शुं प्रयोजन? ॥ २ ॥

किं प्रयोजनं ॥ २ ॥ वामजागे तु नारीणां ।
 दक्षिणे पुरुषस्य च ॥ निर्दिष्टं लक्षणं तेषां । सा-
 मुद्रस्य वचो यथा ॥ ३ ॥ पंचदीर्घं चतुर्ह्रस्वं
 । पंचसूक्ष्मं षष्ठ्यतं ॥ सप्तरक्तं त्रिविस्तीर्णं ।
 त्रिगंजीरं प्रशस्यते ॥ ४ ॥ बाहुर्नेत्रांतरं चैव ।
 । जानु (कर्ण) नाशा तथैव च ॥ स्तनयो-
 रंतरं चैव । पंचदीर्घं प्रशस्यते ॥ ५ ॥ ग्रीवा

स्त्रीजने मावे पडखे अने पुरुषाने जमणे पड-
 खे लक्षण होय ते, एम सामुद्रनुं वचन ते.
 ॥ ३ ॥ पांच वानां लांबां, चार टुंकां. पांच ऊ-
 णां, ७ जंजां, सात रातां, त्रण पडोळां, अने
 त्रण वानां गंजीर प्रशंसवा योग्य ते. ॥ ४ ॥
 १ हाथ, २ बे आंखो वच्चेनुं अंतर, ३ गोठ-
 ण, (पाठांतरे कान) ४ नाक, अने ५ बे
 स्तन वच्चेनुं अंतर एट्यां वानां लांबां वखणा-

(३)

प्रजननं पृष्ठं । इस्वे जंघे च पूज्यते ॥ इस्वा-
नि यस्य चत्वारि । पूजां प्राप्नोति मानवः ॥६॥
सूक्ष्माण्यंगुलिपर्वाणि । दंतकेशनखवचः ॥ पं-
च सूक्ष्माणि येषां च । ते नरा दीर्घजीविनः
॥ ७ ॥ कक्षा कुक्षश्च वक्षश्च । घ्राणस्कंधलला-
टिकाः ॥ सर्वभूतेषु निर्दिष्टं । षडुन्नत्वं प्रशस्य-
ते ॥ ८ ॥ पाणिपादतलौ रक्तौ । नेत्रांते च

य चे. ॥ ९ ॥ डोक, गुह्य चिह्न, अने टुंकां
माथळ पूजाय चे. आ चारे वानां जेनां टुंकां
होय, ते मनुष्य पूज्य थाय चे. ॥ ६ ॥ १
आंगळीना वेढा, २ दांत, ३ केश, ४ नख,
अने ५ चामडी, ए पांचे जेजुनां सूक्ष्म होय
ते दीर्घायुषी थायचे. ॥ ७ ॥ १ कांख, २ उद-
र. ३ छाती, ४ नाक ५ खभा अने ६ कपाळ,
ए छए लुंचां सर्वत्र वखणाय चे. ॥ ८ ॥ १

નશ્વાનિ ચ ॥ તાદ્યુજિહ્વાધરૌષ્ઠૌ ચ । સપ્તરક્તં
 પ્રશસ્યતે ॥ ૯ ॥ સ્વરઃ સત્ત્વં ચ નાગ્નિશ્ચ ।
 । ત્રિગંજીરં સુખપ્રદં ॥ હરઃ શિરો લલાટં ચ
 । ત્રિવિસ્તીર્ણં પ્રશસ્યતે ॥ ૧૦ ॥ મુખશ્ચાર્ધં શ-
 રીરસ્ય । સર્વં વા મુખમુચ્યતે ॥ તત્રાપિ નાશિ-
 કા શ્રેષ્ઠા । તત્રાપિ વરચક્રુષી ॥ ૧૧ ॥ ન સ્ત્રી-

હાથ પગનાં તઢીયાં, ૨ નેત્રના બેડા, ૩ નશ્વ,
 ૪ તાઢવું. ૫ જોઢ, ૬ નીચઢો હોઢ, ૭ હપ-
 ઢો હોઢ, ૯ સાતે રાતાં વશણાય બે. ॥ ૯ ॥
 ૧ સ્વર, ૨ બઢ, અંને ૩ નાગ્નિ, ૯ ત્રણે ગં-
 ખીર હોય તો સુખદાયક થાય બે, અંને છાતી,
 મસ્તક, અંને કપાઢ ૯ ત્રણે વિશાઢ વશણા-
 ય બે. ॥ ૧૦ ॥ શરીરથી અર્ધ મુખ શ્રેષ્ઠ બે,
 અથવા આખું મુખ શ્રેષ્ઠ બે, તેમાં પણ નાસિ-
 કા અંને બન્ને ચક્રાંત શ્રેષ્ઠ બે. ॥ ૧૧ ॥ રાતી

સ્ત્યજતિ રક્તાદ્ધં । નાથ કનકપિંગલં ॥ દીર્ઘ-
 બાહું ન ચૈશ્વર્યં । ન માંસોપચિતં સુખં ॥ ૧૨ ॥
 ઉરોવિશાલો ધનધાન્યભોગી । શિરોવિશાલો
 નૃપપુંગવશ્ચ ॥ કટીવિશાલો બહુપુત્રદારો । વિ-
 શાલપાદઃ સતતં સુખી ચ ॥ ૧૩ ॥ ચક્રુઃસ્નેહેન
 સૌનાગ્યં । દંતસ્નેહેન જોજનં ॥ ત્વચઃ સ્નેહે-

ધ્યાંચવાળને સ્ત્રી તજતી નથી, પાંચ વર્ણવા-
 લને ધન, લાંબા હસ્તવાળને ऐश्वर्य, અને પુ-
 ૬ માંસવાળને સુખ તજતું નથી. ॥ ૧૨ ॥ વિ-
 શાલ ઢાતીવાળો ધન અને ધાન્યનો ભોગવના-
 રો, વિશાલ મસ્તકવાળો ઉત્તમ રાજા, વિશાલ
 કેમવાળો બહુ સ્ત્રીપુત્રવાળો, અને વિશાલ પગ-
 વાળો હંમેશાં સુખી થાય છે. ॥ ૧૩ ॥ નેત્રની
 મૃદુતાથી સૌનાગ્ય, દાંતની મૃદુતાથી જોજન,
 ચામડીની મૃદુતાથી શય્યા. અને પગની મૃદુતા-

ન શય્યા ચ । પાદસ્નેહેન વાહનં ॥ ૧૪ ॥ અ-
 કર્મકઠિનૌ હસ્તૌ । પાદાવધ્વનીકોમલૌ ॥ ય-
 યા પાદૌ તથા હસ્તૌ । તસ્ય રાજ્યં વિનિર્દિશે-
 ત ॥ ૧૫ ॥ દીર્ઘલિંગેન દારિદ્ર્યં । સ્થૂલલિંગે-
 ન દુઃખિતઃ ॥ કૃશલિંગેન સૌખ્યમ્ । હ્રસ્વલિ-
 ગેન ઋપતિઃ ॥ ૧૬ ॥

અથાયુર્લક્ષણં નિગદ્યતે—કનિષ્ઠાંગુલિ-

થી વાહન મલ્લે બે. ॥ ૧૪ ॥ મૃદુ હસ્ત તથા
 ધ્વનીવિનાના કોમલ પગ એ બન્ને અર્થાત્ કે
 જેવા હાથ તેવા પગ હોય તો તેને રાજ્ય મ-
 લે બે. ॥ ૧૫ ॥ દીર્ઘ લિંગથી દારિદ્ર્ય, સ્થૂલ
 લિંગથી દુઃખ, પાતળાં લિંગથી સૌભાગ્ય, અ-
 ને ટુંકાં લિંગથી રાજા થાયબે. ॥ ૧૬ ॥

હવે આયુષ્યનું લક્ષણ કહે બે—ટચલી આં-
 ગલીનાં મૂઢથી જો ચોથી આંગલીસુધી રેखा

મૂલાચ્ચ । રેખા ગહતિ તર્જનીં ॥ અવિહિન્નાનિ
 વર્ષાણિ । શતમાયુર્વિનિર્દિશેત ॥ ૧૭ ॥ કનિ-
 ષ્ઠાંગુલિદેશાચ્ચ । રેખા ગહતિ મધ્યમાં ॥ અ-
 વિહિન્નાનિ વર્ષાણિ । ષષ્ટિમાયુર્વિનિર્દિશેત ॥
 ॥ ૧૮ ॥ રેખાન્નિર્બહુજિઃ ક્લેશં । સ્વદ્વપાભિર્ધન-
 હીનતા ॥ રેખાચતુષ્ટયે સૌખ્યં । બહુરેખા દરિદ્રતા
 ॥ ૧૯ ॥ અંગુષ્ઠોદરમધ્યસ્થો । યવો યસ્ય વિ-

જતી હોય તો પૂરેપૂરું એકસો વર્ષનું આયુષ્ય
 હોય છે. ॥ ૧૭ ॥ ટચલી આંગળીના એક મા-
 ગમાંથી જો વચલી આંગળીસુધી રેખા જતી
 હોય તો પુરું સાઠ વર્ષનું આયુષ્ય હોય છે.
 ॥ ૧૮ ॥ બહુ રેખાથી ક્લેશ, થોડી રેખાથી
 ધનહીનતા, ચાર રેખાથી સુખ, અંધને ઘણી રે-
 ખાથી દરિદ્રતા થાય છે. ॥ ૧૯ ॥ અંગુઠા-
 ના મધ્યમાં જેને જવ હોય છે, તે મનુષ્ય ક-

રાજતે ॥ ઉત્પન્નજઘ્યજોજી ચ । સ નરઃ સુ-
 સ્વમેધતે ॥ ૨૦ ॥ અનામિકાપર્વ યદા તુ લં-
 ઘયેત્ । કનિષ્ઠિકા વર્ષશતં ચ જીવતિ ॥ નવ-
 ત્યશીતિર્વિગમે ચ સપ્તતિ—તદર્ધિતં તં સ્વદુષ-
 ણિજીવિતં ॥ ૨૧ ॥ લલાટે यस્ય દૃશ્યેન । શુ-
 જરેસ્વાચતુષ્ટયં ॥ અશીત્યાયુર્વિનિર્દૃષ્ટં । પંચરે-

માય તેટલું સ્વાય તેવો, અંને સુખમાં વૃદ્ધિ
 કરનારો થાય છે. ॥ ૨૦ ॥ જે મનુષ્યની ઠ-
 ચલી આંગળી અનામિકાના વેદાયી વધતી
 હોય, તે પૂરા સો વર્ષ જીવે છે. અંને કંઈક
 જુઠી જુઠી થતાં અનુક્રમે નેવું, એંશી, અંને
 સિત્તેર વર્ષ જીવે છે, અંને જો અરધીતો સાઠ-
 વર્ષ જીવે છે. ॥૨૧॥ જેનાં કપાળપર ચાર શુજ
 રેસ્વા દેસાય તેનું એંશી અંને પાંચ રેસ્વાવાલા-
 નું સો વર્ષનું આયુષ્ય હોય છે. ॥ ૨૨ ॥ વલી

સ્વાઃ શતં ભવેત ॥ ૨૨ ॥ લલાટે યસ્ય દૃશ્ય-
 તે । ત્રયો રેખાશ્ચ જીવિતં ॥ ષષ્ટિવર્ષ ચ નિ-
 ર્દિષ્ટં । વિંશત્યોર્દે દિરેશ્વકે ॥ ૨૩ ॥ અતિ-
 મેધ્યતિકીર્તિશ્ચ । વિક્રાંતવિનયઃ સુખી ॥ અ-
 તિસ્તિગ્ધા ચ દૃષ્ટિશ્ચ । સ્વલ્પાયુઃ સ નરો જ-
 વેત ॥ ૨૪ ॥ ઇત્યાયુર્લક્ષણં. અતઃપરં પ્રવક્ત્યા-
 મિ । દેહાવયવલક્ષણં ॥ તત્ર પાદતલં યસ્ય

જેને કપાળે ત્રણ રેખા હોય તેનું સાઠ, અ-
 ને બે રેખા હોય તેનું ચાલીસ વર્ષનું આયુષ્ય
 હોય છે. ॥ ૨૩ ॥ જેની દૃષ્ટિ અતિસ્તિગ્ધ હો-
 હોય, તે બહુ બુદ્ધિવાન કીર્તિવાન વિનયી સુ-
 ખી પણ અલ્પાયુષી હોય છે. ॥ ૨૪ ॥ એવી-
 રીતે આયુષ્યનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ હવે શ-
 રીરનાં અવયવોનાં લક્ષણ કહું હું, તેમાં પણ
 સર્વજ્ઞે કહેલું પગનાં તલ્લીયાંનું લક્ષણ કહું હું,

। યથા સર્વજ્ઞમાષિનં ॥ ૨૫ ॥ અપ્રસ્વેદૌ પૃ-
 થુતલૌ । કમલોદરસન્નિજૌ ॥ પ્રવિષ્ટાંગુલિ-
 સંયુક્તૌ । નાનાલક્ષણસંયુતૌ ॥ ૨૬ ॥ નલૈઃ
 સુદીપ્તિસંયુક્તૈઃ । સંયુતૌ ચરણૌ તથા ॥ કૂર્મો-
 ન્નતૈશ્ચ રક્તૈશ્ચ । પુરુષોઽસૌ નરાધિપઃ ॥ ૨૭ ॥
 અંગુઠૌ વિપુલૌ યેષાં । તે નરા દુઃસ્વનાજિનઃ
 ॥ ક્લિશ્યંતે વિરલાંગુલ્યાં । તથા ચાધ્વનિ ગા-

॥ ૨૫ ॥ પરસેવા વિનાનાં જામાં તલ્લિયાંવાલ્યાં
 કમલના મધ્યભાગજેવાં, નિયમસર આંગળી-
 વાલ્યાં, જાતજાતનાં ચિહ્નવાલ્યાં, તેજસ્વી નલ-
 વાલ્યાં, કાચજાજેવા લંચાં, અને રાતાં ચરણવા-
 વાલો પુરુષ રાજા શ્રાય છે. ॥ ૨૭ ॥ જેનાં
 અંગુઠા પહોળા હોય છે, તે મનુષ્યો દુઃખી હો-
 ય છે, તથા રસ્તે ચાલતાં આંગળ્યાંનું બુદ્ધિ પ-
 ઢતાં હોય તે, દુઃખી થાય છે. ॥ ૨૮ ॥ હં-

મિનઃ ॥ ૨૮ ॥ બ્રતૈશ્ચ સમસ્તિઘૈઃ । સિ-
 તૈસ્તુ સુખજાજિનઃ ॥ વૃત્તૈ રક્તૈસ્તથા તામ્રૈ—
 ર્જવેત્સોઽપિ નરાધિપઃ ॥ ૨૯ ॥ યસ્ય પ્રદે-
 શિની દીર્ઘા । હ્યંગુષ્ઠં ચ વ્યતિક્રમેત્ ॥ સ્ત્રી-
 જોગં લજ્જતે સોઽપિ । મહાજોગં ન સંશયઃ
 ॥ ૩૦ ॥ મધ્યમાયાં તુ દીર્ઘાયાં । જાર્યાહાનિ-
 વિનિર્દેશત્ ॥ અનામિકાયાં દીર્ઘાયાં । વિદ્યા-

ચાં સરસાં સ્તિઘ ઠંઠાં ગોઢ તથા તામ્ર જેવાં
 રાતાં આંગઢાંવાઢો માણસ રાજા થાય ઢે . ॥
 ॥ ૨૯ ॥ જેની અંગુઠાની પમ્પેની આંગઢી
 અંગુઠાથી મહોટી હોય, તે મનુષ્ય સ્ત્રીનું
 સુખ તથા મહા વૈજવ જોગવે ઢે . ॥ ૩૦ ॥
 જેની વચઢી આંગઢી ઢાંબી હોય તેની સ્ત્રી-
 નું મરણ પામે ઢે, અને જેની અનામિકા
 ઢાંબી હોય તે વિદ્વાન્ થાય ઢે . ॥ ૩૧ ॥ જે

ઝોગી ઝવેન્નરઃ ॥ ૩૧ ॥ સા ચ હસ્તા ઝવેદ્યસ્ય
 । તં વિદ્યાત્પારદારિકં ॥ યસ્યાઃ પ્રદેશિની સ્થૂલ્લા
 । ઝર્તુશ્ચૈવ કનિષ્ઠિકા ॥ ૩૨ ॥ અસંગતાન્નિ-
 ર્દેસ્વાભિ—રંગુલિભિસ્તુ માનવઃ ॥ નૂનં હિ
 પાર્થિવો જ્ઞેયઃ । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૩૩ ॥
 સામુદ્રે પાદાંગુલિલક્ષણં—નસૈઃ શ્વેતૈશ્ચ
 વિક્રાંતૈ—ર્નરા હિ દુઃસ્વનાજિનઃ ॥ ડુઃશી-

પુરુષની અનામિકા ટુંકી હોય તે પરસ્ત્રીલંપ-
 ટ થાય છે, તેમજ જે સ્ત્રીની તે આંગઢી જા-
 ઢી હોય તે ઝર્નારને અપ્રિય છે. ॥ ૩૨ ॥ જે-
 ની આંગઢીનું ટુંકી હોય તથા એકબીજીને
 અડકતી ન હોય તે સરેસર નૃપતિ થાય છે,
 એમ સામુદ્રનું વચન છે. ॥ ૩૩ ॥ હવે સામુદ્ર-
 માં બતાવેલાં પગની આંગઢીનાં લક્ષણો કહે
 છે—ધોઢા અને આના નસલકા માણસો દુઃ-

લાઃ કુનલા જ્ઞેયાઃ । કામજોગવિવર્જિતાઃ ॥
 ॥ ૩૪ ॥ વિક્રાંતૈઃ સ્ફુટિતૈ રુદ્ધૈ—નૈર્સૈર્દારિ-
 ઘ્રજાજિનઃ ॥ મહાપાપાનિ કુર્વન્તિ । પુરુષા હ-
 રિતૈર્નૈઃ ॥ ૩૫ ॥ ઇન્દ્રગોપકસંકાશૈ—નૈ-
 ર્સૈર્જવતિ પાર્થિવઃ ॥ તામ્રૈર્નૈર્સૈર્ઘૈર્ઐશ્વર્યઃ । કુ-
 બ્જૈર્નૈર્સૈશ્ચ પાતકી ॥ ૩૬ ॥ વર્તુલૈશ્ચ તયૈશ્વર્ય

લી હોય હે, અને લરાવ નલવાળા માણસો
 લંપટ અને રતિસુલ વિનાના થાય હે. ॥૩૪॥
 લમલવમા ફૂટેલા અને લુલા નલવાળા
 માણસો દરિડી થાય હે, તેમજ લીલા નલ-
 વાળા માણસો મહા પાપ કરે હે. ॥ ૩૫ ॥
 ગોકલ્લગાયજેલા નલવાળો રાજા, તામ્રજેલા
 નલવાળો લહુ લલ્લાન અને કુલડા નલવાળો
 પાપી થાય હે. ॥ ૩૬ ॥ લલી ગોલ્લ નલથી
 ંશ્વર્ય, જાડા નલથી સુલ, તથા સ્તિગ્ધ નલ

। પુષ્ટિતૈઃ સુખિનો ભવેત્ ॥ સ્નિગ્ધૈરુપચિતૈ-
 સ્તામૈ—ર્નરો જવતિ ઋપતિઃ ॥ ૩૭ ॥ ઇતિ
 સામુદ્રિકે નલ્લલક્ષણં ॥ ધનિનસ્તુરગજંઘા ।
 રાજાનો મૃગજંઘિકાઃ ॥ દીર્ઘાયુઃ સ્થૂલજંઘશ્ચ
 । જાયતે ધ્યાનમાનસઃ ॥ ૩૮ ॥ સિંહવ્યાઘ્રસ-
 મા જંઘા । ધનકીર્તિપ્રદાયિની ॥ રોમયુક્તા ચ
 જંઘા તુ । દારિદ્ર્યં સ્વદ્ધુ યજ્ઞતિ ॥ ૩૯ ॥ શ્રુ-

અને ભરાવદાર નલ્લથી મનુષ્ય રાજા થાય છે.
 ॥ ૩૭ ॥ એવીરીતે સામુદ્રિકશાસ્ત્રમાં નલ્લોનાં
 લક્ષણો કહ્યાં છે. ॥ ઘોડાજેવા સાથલ્લવાળા
 ધનવાન, હરિણજેવા સાથલ્લવાળા રાજા, અ-
 ને જામા સાથલ્લવાળા દીર્ઘાયુષી તથા ધ્યાની
 થાય છે. ॥ ૩૮ ॥ સિંહ અને વ્યાઘ્રજેવા સા-
 થલ્લ ધન અને કીર્તિ દેનારા થાય છે, અને
 રોમવાળા સાથલ્લ ગરીબાદ્ આપે છે. ॥ ૩૯ ॥ શ્રુ-

ગાલસમજંઘા ચ । લક્ષ્મીસ્તેષાં ન જાયતે ॥
 મીનજંઘઃ સ્વયં લક્ષ્મીં । સંપ્રાપ્નોતિ ન સંશયઃ
 ॥ ૪૦ ॥ સ્થૂલજંઘાશ્ચ સૂક્ષ્માશ્ચ । શ્રિયં ઝુંજં-
 તિ માનવાઃ ॥ કુષ્ટ્રજંઘા ના યે ચ । નિત્યં
 ઝોગવિવર્જિતાઃ ॥ ૪૧ ॥ કાકજંઘા નરા યે
 ચ । તેષાં રાજ્યં વિનિર્દિશેત ॥ સ્વસ્વૃષસમા
 જંઘા । સ્વદ્વપસૌખ્યપ્રદાયિની ॥ ૪૨ ॥ ઇતિ

ગાલજેવી જંઘાવાળાને લક્ષ્મી મળતી નથી, અને
 મત્સ્યજેવી જંઘાવાળો સ્વસ્વૃષ પોતેજ લક્ષ્મી
 મેળવે છે. ॥ ૪૦ ॥ જામી જંઘાવાળા અને
 ઊંઘણા મનુષ્યો લક્ષ્મી ભોગવે છે, અને હંટ
 જેવી જંઘાવાળા હંમેશાં વૈભવથી રહિત રહે છે.
 કાગમાજેવી જંઘાવાળાને રાજ્ય મળે છે, અને
 સ્વસ્વૃષ અથવા વૃષજેવી જંઘા અદ્વપ સુખદેના-
 રી થાય છે. ॥૪૧-૪૨॥ એવીરીતે સામુદ્રિકશા-

સામુદ્રે જંઘાલલક્ષણં ॥

एकरोमो भवेडाजा । द्विरोमो धनवान्
जवेत् ॥ त्रिरोमो पंडितो ज्ञेयो । बहुरोमे द-
रिद्रता ॥ ४३ ॥ हंसहस्तिसमा गत्या । पुरुषा-
श्च नराधिपाः ॥ वृषचाषशुकानां च । गतिर्जो-
गवतां जवेत् ॥ ४४ ॥ नूनं दिशति स्त्रीलौ-
ढ्यं । काकोद्वकसमा गतिः ॥ द्रव्यबुद्धिविही-

मां जंघानां लक्षण कहां છે.

एक रोमवाळो राजा, बे रोमवाळो धन-
वान्, त्रण रोमवाळो पंडित, घणारोमवाळो ग-
रीब होय છે. ॥ ४३ ॥ हंस અને हाથીजेવી
ચાલથી મનુષ્ય રાજા થાય છે, બઢદ ચાષ અ-
ને પોપટની ચાલ વૈભવ આપનારી યાય છે.
॥ ૪ ॥ કાગડા અને ઘુવડજેવી ચાલથી મ-
નુષ્ય સ્ત્રીલિંપટ દ્રવ્યહીન તથા બુદ્ધિરહિત, ત-

નોઽસૌ । દુઃખશોકઞ્ચયંકરઃ ॥ ૪૫ ॥
 શ્વાનોષ્ટ્રમહિષાણાં ચ । સ્વસ્મૂકરયોસ્તથા ॥
 ગતિર્યેષાં સમાહ્યાતા । તે નરા જાગ્યવર્જિતાઃ
 ॥ ૪૬ ॥ ઇતિ ગતિલક્ષણં ॥ દક્ષિણાવર્તલિં-
 ગેન । નરો હિ પુત્રવાન્ જવેત ॥ વામાવર્તેન
 લિંગસ્ય । નરઃ કન્યાચરપ્રદઃ ॥ ૪૭ ॥ સ્થૂ-
 લકૃષ્ણેન લિંગેન । દુઃખવાન્ હિ જવેન્નરઃ ॥

યા દુઃખી અને શોકસહિત થાય તે ॥૪૫॥
 જે મનુષ્યો કુતરા ભેટ પામ્યા સ્વર અને સૂર
 જેવી ચાલવાઝા મનુષ્યો ભાગ્યવિનાના હોય-
 તે ॥ ૪૬ ॥ એવીરીતે ગતિનાં લક્ષણ કહ્યાંતે
 ॥ દક્ષિણાવર્તલિંગવાઝો હોય તે બહુ પુત્રવાઝો,
 અને વામાવર્તલિંગવાઝો બહુકન્યાવાઝો થાય
 તે. ॥ ૪૭ ॥ જામ્યા અને શ્યામલિંગવાઝો મ-
 નુષ્ય દુઃખી થાય તે, અને ભ્રમરવાઝ તથા વાં-

અલિભિર્વકલિંગૈશ્ચ । પુરુષાઃ સુખગોગિનઃ ॥
 ॥ ૪૬ ॥ એકૈકધારલિંગેન । નરો જવતિ પા-
 થિવઃ ॥ દ્વિધારે ધનવાંશ્ચૈવ । બહુધારા દરિદ્રતા
 ॥ ૪૭ ॥ મીનગંધેન શુક્રેણ । ધનપુત્રયુતો
 જવેત ॥ હવિર્ગંધેન શુક્રેણ । ગર્વાબ્ધ્યો જાય-
 તે નરઃ ॥ ૪૮ ॥ મધુગંધેન શુક્રેણ । નરાઃ
 સ્ત્રીજનવલ્લભાઃ ॥ પદ્મગંધે જવેદ્ નૃપઃ । મુ-

કા લિંગવાળા પુરુષો સુખી થાય છે. ॥ ૪૬ ॥
 એક ધારવાળા લિંગવાળો મનુષ્ય રાજા, બે ધા-
 રવાળા લિંગવાળો ધનવાન, અને બહુ ધારવા-
 લા લિંગવાળો દરિદ્ર હોય છે. ॥ ૪૭ ॥ મા-
 ઢલાં જેવી ગંધવાળા વીર્યવાળો ધન અને પુ-
 ત્રવાળો, અને હવિષની ગંધવાળા વીર્યવાળો મ-
 નુષ્ય અભિમાની થાય છે. ॥ ૪૮ ॥ મધુગંધી
 વીર્યવાળા પુરુષો સ્ત્રીજને પ્રિય, કમલગંધીવા-

રાગંધેન પાર્થિવઃ ॥ ૫૧ ॥ લાઢાગંધે જવેત
 સ્તેનો । માંસગંધેન તસ્કરઃ ॥ વ્યસની રક્ત-
 ગંધે ચ । મઘગંધેન દુઃખિતઃ ॥ ૫૨ ॥ કટુ-
 ગંધેન શુક્રેણ । પુરુષો ડુર્જગો જવેત ॥ ક્ષા-
 રગંધેન શુક્રેણ । નરઃ દારિદ્ર્યજાજિનઃ ॥ ૫૩ ॥
 પયોવર્ણેન શુક્રેણ । નરો જવતિ પાર્થિવઃ ॥
 શ્યામવર્ણેન શુક્રેણ । દેહભોગી ભવેન્નરઃ ॥

ર્યવાલો રાજા, તથા મદિરાગંધી વીર્યવાલો પણ
 રાજા થાય છે. ॥ ૫૧ ॥ લાલ અને માંસ-
 રસી ગંધવાળા વીર્યવાલો ચોર, રુધિરગંધી વી-
 ર્યવાલો વ્યસની, અને મઘગંધી વીર્યવાલો દુઃ-
 સ્વી થાય છે. ॥ ૫૨ ॥ કટુગંધી વીર્યવાલો દુ-
 ર્જાગી, અને ક્ષારગંધી વીર્યવાળા પુરુષો દરિદ્રી
 થાય છે. ॥ ૫૩ ॥ દૂધજેવા વર્ણવાળા વીર્યવા-
 લો મનુષ્ય રાજા, અને શ્યામવર્ણી વીર્યવાલો

॥ ૫૪ ॥ સમપાદોપવિષ્ટસ્ય । ભૂમિં સ્પૃશતિ
 મેહનં ॥ સ ભવેદ્ દુઃખિનો નિઃશ્વરં । દારિદ્ર્ય-
 ણ ચ પીડિતઃ ॥ ૫૫ ॥ સમપાદોપવિષ્ટસ્યાં-
 ગુલ્યો સ્પૃશતિ મેહનં ॥ ઈશ્વરં તં વિજાનીયા-
 ત્ । સુખિનં જોગિનં તથા ॥ ૫૬ ॥ સિંહવ્યા-
 ઘ્રસમં યસ્ય । હર્ષં જવતિ મેહનં ॥ ભોગવા-
 ન્ સ હિ વિજ્ઞેય—સ્તથા તુરગમેહનઃ ॥ ૫૭ ॥

શરીરનો જોગી થાય ઢે. ॥ ૫૪ ॥ સરસા પ-
 ગ રાણી બેસતાં થકાં જેનું મેહન જમીનને
 અડકે તે હંમેશાં દુઃખી અંધને દરિદ્રી થાય ઢે.
 ॥ ૫૫ ॥ પલાંઠી વાળી બેસતાં થકાં જેના મે-
 હનને આંગળીનું અડકતી હોય તેને દ્રવ્ય-
 વાન સુખી તથા વૈજવી જાણવો. ॥ ૫૬ ॥ સિં-
 હ વ્યાઘ્ર અંધને અશ્વની પેઠે જેનું મેહન ટુંકું
 હોય તે જોગી જાણવો. ॥ ૫૭ ॥ એવીરીતે

इति लिंगाधिकारः. ॥

प्रवालस्निग्धरक्तं च । शोणितं यस्य दे-
हिनः ॥ राजानं तं विजानीया—त्रिर्जस्त्वं म-
हाबलं ॥ ५० ॥ पद्मपत्रसमं यस्य । देहे भ-
वति शोणितं ॥ जनयेद्बहुधा कन्या । दुःखि-
तश्च सदा भवेत् ॥ ५१ ॥ गोमायुसदृशं य-
स्य । श्वानोष्ट्रमहिषस्य च ॥ स जवेद् दुः-

लिंगाधिकार कह्यो ठे. ॥

जे पुरुषनुं रुधिर प्रवालज्जेवुं चीकणुं त-
था रातुं होय ते अजर अने महाबलवान् रा-
जा थाय ठे. ॥ ५० ॥ जेनां शरीरमां कमल-
ना पत्रज्जेवुं लोही होय तेने त्यां घणी क-
न्यानुं जन्मे ठे, अने हंमेशां दुःखी थाय ठे.
॥ ५१ ॥ जेनुं लोही शियाळ कुतरा लुंठ अ-
थवा पाडाज्जेवुं होय ते हंमेशां दुःखी अने

સ્વિતો નિત્યં । ધનહીનો ન સંશયઃ ॥ ૬૦ ॥
 ઇતિ રુધિરલક્ષણં ॥ વિસ્તીર્ણાં ચ કટિઃ સ્નિ-
 ગ્ધા । શુભા પ્રૌઢા પ્રશસ્યતે ॥ નિર્માસાસ્થિ-
 કટિર્જ્ઞેયા । નરાણાં દુઃખદાયિની ॥ ૬૧ ॥ સિં-
 હવ્યાઘ્રસમા યેષાં । કટિસ્તે દંમનાયકાઃ ॥ ર-
 ક્તોવાનરતુલ્યા ચ । કટિર્યેષાં ન શોભના ॥
 ॥ ૬૨ ॥ ઇતિ કટિલક્ષણં ॥ મૃગોદરો નરો

દરિદ્રી થાય છે. ॥ ૬૦ ॥ એવીરીતે રુધિરનાં
 લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ મનુષ્યની વિશાલ પ્રૌઢ
 અંધને મૃદુ કટિ વર્ણવાય છે. માંસરહિત તથા
 હાડકાંવાળી કટિ દુઃખ આપે છે. ॥ ૬૧ ॥ સિંહ
 અંધને વ્યાઘ્રજેવી જેઞ્ઞની કટિ હોય તે સેના-
 પતિ થાય છે, પણ રાક્ષસ અંધને વાનરજેવી ક-
 ટિ સારી કહેવાતી નથી. ॥ ૬૨ ॥ એવીરીતે
 કટિનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ હરિણ મોર અંધને

ધન્યો । મથૂરોદરસન્નિભઃ ॥ મંમૂકસદૃશશ્ચૈવ ।
 સ ભવેત્પાર્થિવો નરઃ ॥ ૬૩ ॥ વ્યઘ્રોદરો ગજ-
 પતિઃ । શૃગાલોદરમધ્યમઃ ॥ નરઃ સિંહોદરો
 યસ્તુ । ધનધાન્યસમૃદ્ધિનાક્ ॥ ૬૪ ॥ વર્તુ-
 લા ચાતિગંઝીરા । નાન્નિઃ પુંસાં પ્રશસ્યતે ॥
 ઉત્તાનવિરલા નાભિઃ । સદા દુઃસ્વપ્રદાયિની ॥
 ॥ ૬૫ ॥ ઇતિ નાન્નિલક્ષણં ॥ ઉન્નતોપચિતૌ

દેમકાંજેવા ઉદરવાલો મનુષ્ય પૂજ્ય તથા રા-
 જા થાય છે. ॥ ૬૩ ॥ વ્યાઘ્રજેવા પેટવાલો ગજ-
 પતિ, શિયાળજેવા પેટવાલો મધ્યમ, અને સિંહ
 જેવા પેટવાલો ધનધાન્ય અને વૈજવવાલો થાય
 છે. ॥ ૬૪ ॥ ગોઠ અને અતિગંઝીર નાન્નિ
 વસ્ત્રણાય છે, હંચી અને વાંકી નાભિ હંમેશાં
 દુઃસ્વદેનારી થાય છે. ॥ ૬૫ ॥ એવીરીતે ના-
 ન્નિનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જે મનુષ્યને હંચાં

યેષાં । ઘનસ્નિગ્ધૌ પયોધરૌ ॥ સ નરો મૈથુને
 શૂરો । યોગવાંશ્ચ તથા જીવેત ॥ ૬૬ ॥ ઉન્ન-
 તૌ નૈવ સ્નિગ્ધૌ ચ । શિથિલૌ ચ પયોધરૌ ॥
 નિર્માસૌ ચ કુરૂપૌ ચ । તે નરા દુઃસ્વનાજિ-
 નઃ ॥ ૬૭ ॥ વિસ્તીર્ણં હૃદયં યસ્ય । માંસલો-
 પચિતં સમં ॥ શતાયુસ્તં વિજાનીયા—દ્રહુ-
 જાગ્યં મહાધનં ॥ ૬૮ ॥ ક્ષતિ હૃદયલક્ષણં ॥

માંસલ જાનાં અંધને મૃદુ સ્તન હોય તે મૈથુ-
 નમાં શૂરો તથા યોગી થાય છે. ॥ ૬૬ ॥ જે-
 ના સ્તન નીચાં, ચિકાશ વિનાનાં પોચાં માં-
 સરહિત અંધને કુચમાં હોય તે દુઃખી થાય છે.
 ॥ ૬૭ ॥ જેનું હૃદય વિશાલ માંસલ પુષ્ટ અ-
 ને સીધું હોય તે વહુ જાગ્યવાન મહાધનવાન
 અંધને શતાયુષી થાય છે. ॥ ૬૮ ॥ એવીરીતે હૃદયનાં
 લક્ષણ કહ્યાં છે. સિંહજેવી પીઠવાળો ધનનો

સિંહપૃષ્ઠો નરો યસ્તુ । ધનજોગી વિનિર્દિશેત્
 ॥ કૂર્મપૃષ્ઠો ભવેદ્રાજા । ધનસૌજાગ્યજોગવાન્
 ॥ ૬૯ ॥ ઇતિ પૃષ્ઠલક્ષણં ॥ પ્રલંબબાહુર્વિજ્ઞે-
 યો । નરઃ સર્વગુણાન્વિતઃ ॥ હસ્તબાહુર્જવે-
 દાસો । પરકર્મકરઃ સ્મૃતઃ ॥ ૭૦ ॥ ઇતિ વા-
 હુલક્ષણં ॥ યસ્ય મીનસમા રેખા । કર્મસિ-
 દ્ધિઃ પ્રજાયતે ॥ ધનાઢ્યસ્તુ સ વિજ્ઞેયો ।

જોગી, અંને કાચરાજેવી પીઠવાળો ધન સૌ-
 જાગ્ય અંને વૈભવથી જરપૂર રાજા થાય છે.
 ॥ ૬૯ ॥ એવીરીતે પીઠનાં લક્ષણ કહ્યાં છે.
 લાંબા હસ્તવાળો માણસ સર્વ ગુણવાળો હોય છે,
 ટુંકા હાથવાળો બીજાનું કામ કરનાર દાસ બ-
 ને છે. ॥ ૭૦ ॥ એવીરીતે બાહુનાં લક્ષણ ક-
 હ્યાં છે. ॥ જેના હસ્તમાં મત્સ્યજેવી રેખા હો-
 ય તે કાર્યસાધક ધનાઢ્ય અંને વધુ પરિવાર-

હુપુત્રો ન સંશયઃ ॥ ૭૧ ॥ ચામરમથવા વજ્ર
 । કરમધ્યે તુ દૃશ્યતે ॥ વાણિજ્યં સિદ્ધ્યતે ત-
 સ્ય । પુરુષસ્ય ન સંશયઃ ॥ ૭૨ ॥ પદ્મં વા ય-
 દિ વા શંખઃ । કોષ્ટાગારશ્ચ દૃશ્યતે ॥ પુરુષ-
 સ્ય કરે યસ્યે—શ્વરસ્તુ સ ચ કથ્યતે ॥ ૭૩ ॥
 ચક્રાકારો ધ્વજાકારઃ । પદ્માકારશ્ચ દૃશ્યતે ॥
 સર્વવિદ્યાપ્રધાનત્વાદ્ । બુદ્ધિમાન્ સ જવેન્નરઃ ॥
 ॥ ૭૪ ॥ શૂઘ્રં પાણૌ ભવેદ્યસ્ય । સ ચ ધર્મ-

વાલો જાણવા. ॥ ૭૧ ॥ જેના હાથમાં ચામર
 અથવા વજ્ર દેખાય તે વેપારમાં સ્વરેસ્વર સફ-
 લ થાય છે. ॥ ૭૨ ॥ જેના હાથમાં પદ્મ શંખ
 અથવા કોષ્ટાગાર દેખાય તે ધનવાન્ થાય છે. ॥
 ॥ ૭૩ ॥ જેના હાથમાં ચક્ર ધ્વજા અથવા પ-
 દ્મનો આકાર દેખાય તે સર્વવિદ્યાસંપન્ન અને
 બુદ્ધિમાન્ થાય છે. ॥ ૭૪ ॥ જેના હાથમાં ત્રિ-

રતો જવેત્ ॥ યજ્ઞધર્મં ચ દાનં ચ । દેવં દ્વિ-
 જં સ પૂજયેત્ ॥ ૭૪ ॥ શક્તિસ્તોમરથાણે ચ
 । યસ્ય હસ્તતલે ભવેત્ ॥ રથશ્રાપ્યયવા ઊત્રં
 । ભૂપતિઃ સ ચ કથ્યતે ॥ ૭૫ ॥ અંકુશં કું-
 ઢલં ચક્રં । યસ્ય પાણિતલે ભવેત્ ॥ તસ્ય રા-
 જ્યં વિનિર્દિષ્ટં । સામુદ્રિવચનં યયા ॥ ૭૬ ॥
 વૃદ્ધો વાયવા શક્તિશ્ચ । કરમધ્યે તુ દૃશ્યતે ॥

શૂલ્લ હોય તે ધર્મિષ્ઠ થાયતે, અને તે યજ્ઞ દા-
 ન અને દેવ બ્રાહ્મણની પૂજા કરે તે. ॥૭૪॥
 જેની હથેલીમાં જાણું તોમર બાણ રથ અથવા
 ઊત્ર હોય તે રાજા થાય તે. ॥ ૭૫ ॥ જેના
 હાથમાં અંકુશ કુંડલ અથવા ચક્ર હોય તેને
 રાજ્ય મળે તે, એમ સામુદ્રિકનું વચન તે. ॥
 ॥૭૬॥ જેના હાથમાં વૃદ્ધ અથવા શક્તિ દે-
 સ્વાય તે ધનવાન અને મોટો અધિકારી પ્રધાન

અમાત્યં તં વિજાનીયા—દ્વનવંતં મહાધિપં ॥
 ॥ ૭૭ ॥ યસ્ય પાણિતલે રેખા । કનિષ્ઠામૂલ-
 સંસ્થિતા ॥ કુર્ધ્વં યાતિ પ્રદેશં ચ । શનમા-
 યુર્જવેન્નરઃ ॥ ૭૮ ॥ દ્વિતીયા ધનરેખા ચ । તૃ-
 તીયા કુલવર્ધની ॥ યદિ પૂર્ણા તદા પૂર્ણા ।
 િન્ના તુ હેદિતં જવેત ॥ ૭૯ ॥ યસ્ય તુ મ-
 ણિબંધાગ્રે । રેખા ચોત્તરગામિની ॥ સુમટં તં

થાય હે. ॥ ૭૭ ॥ જેના હાથમાં ટવલી આં-
 ગઢીથી નીકળી ઠેઠ હંચે જતી રેખા હોય
 તે એકસો વર્ષના આયુષ્યવાળો થાયહે. ॥૭૮॥
 બીજી રેખા ધનની અને ત્રીજી રેખા કુલની
 વૃદ્ધિ કરનારી હોય હે, તે રેખાનું જો પૂર્ણ
 હોય તો સંપૂર્ણ અને ત્રુટક હોય તો ત્રુટક
 ફળ આપે હે. ॥ ૭૯ ॥ જેના મણિબંધ આ-
 ગઢીથી નીકળી ઉત્તર તરફ રેખા જતી હોય

(१७)

विजानीया । स्त्रराज्यप्रदायकं ॥ ८० ॥ अंगु-
ष्ठग्रे च या याति । ब्रूते नृपतिमुत्तमा ॥ सा
च तर्जनिकाप्राप्ता । राज्यं साम्राज्यमुत्तमं ॥
॥ ८१ ॥ सैन्याधिप्यं धनेशत्वं । मध्यमांगुलि-
गा तथा ॥ अनामिकां पुनः प्राप्ता । धनवंतं
समादिशेत् ॥ ८२ ॥ ऊर्ध्वरेखा करे यस्य ।
तयांगुलितया खड्गु ॥ नानासुखममासीनः ।

ते स्त्र अने राज्य देनारो सुगट थाय ठे. ॥
॥ ८० ॥ वळी ते अंगुठासुथी जती होय तो
राज्य, अने तर्जनिकासुथी जती होय तो सा-
म्राज्य मले ठे. ॥ ८१ ॥ वचळीसुथी जती हो-
य तो सेनापति अने धनवान, तथा अना-
मिकासुथी जती होय तो पण धनवान थाय
ठे. ॥ ८२ ॥ जेना हाथनी त्रणे आंगळीमांथी
ऊर्ध्वरेखा निकळती होय ते नानाप्रकाशा

સામુદ્રવચનં યથા ॥૮૩॥ સુખિનં સુજગં ચા-
 પિ । સા ચ પ્રાપ્તા કનિષ્ઠિકાં ॥ સર્વદા ચ ક-
 રોત્યેવ । યદ્યન્નિન્ના શુજંકરા ॥૮૪॥ કનિષ્ઠા-
 મૂલરેખાયા । યાવંત્યોઽથશ્ચ રેખકાઃ ॥ તાવં-
 ત્યો મહિદ્લાક્તસ્ય । પુરુષસ્ય વિનિશ્ચિતાઃ ॥
 ॥ ૮૫ ॥ ઇતિ સામુદ્રિકે રેખાલક્ષણં ॥

ગ્રીવા ચ વર્તુલા यस્ય । પૂર્ણકુંજસમા ભ-

સુખવાળો થાય છે, એવું સામુદ્રનું વચન છે. ॥
 ॥ ૮૩ ॥ તે જો અવિભિન્ન ટચલી આંગળી-
 સુધી જતી હોય તો તે શુજ કરનારી સુખી
 તથા જાગ્યવાન કરનારી થાય છે. ॥૮૪॥ ટ-
 ચલી આંગળીની નીચેની મૂળ રેખાની વચમાં
 જેટલી નાની રેખાનું હોય છે તેટલી સ્ત્રીનું
 તે પુરુષને થાય છે. ॥ ૮૫ ॥ એવીરીતે સામુ-
 દ્રિકનેવિષે રેખાનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥

વેત ॥ પાર્થિવઃ સ તુ વિજ્ઞેયો । ધનવાન્ ધન-
 સંકુલઃ ॥ ૮૬ ॥ દીર્ઘા ગ્રીવા શિખગ્રીવા । કં-
 બુગ્રીવાયવા પુનઃ ॥ શુક્રગ્રીવા ચ કૃષ્ણા ચ ।
 વર્જનીયાશ્ચ તાઃ સમાઃ ॥ ૮૭ ॥ ઇતિ ગ્રીવા-
 લક્ષણં ॥ શંડસ્કંધો ગજસ્કંધઃ । કદત્રીસ્કંધ
 એવ ચ ॥ સર્વે તે પાર્થિવા જ્ઞેયા । મહાભોગ-
 મહાવનાઃ ॥ ૮૮ ॥ ઇતિ સ્કંધલક્ષણં ॥ ચં-

જેની મોક પૂર્ણકુંડસરખી ગોઠ હોય તે
 ધનવાન અથવા રાજા થાય છે. ॥ ૮૬ ॥ લાં-
 બી ભુંચી વાંકી પોપટજેવી અને કાઢી એ સર્વ
 ઢોક વર્જવા યોગ્ય છે. ॥ ૮૭ ॥ એવીરીતે મો-
 કનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જે મનુષ્યો શંડ હ-
 સ્તી અથવા કેઢજેવી સ્કંધવાળા હોય તે મહા
 વૈજવ અને ધનવાળા રાજા થાય છે. ॥ ૮૮ ॥
 એવીરીતે સ્કંધનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જેનું મ-

ડબિંબોપમં વક્રં । ધર્મશીલં સદા ભવેત ॥ મૃ-
 ગમૂષકવક્રાશ્ચ । તે નગ ભાગ્યવર્જિતાઃ ॥ ૮૯ ॥
 કરાલવક્રા રૂપાશ્ચ । ધનહીનાઃ પ્રકીર્તિતાઃ ॥
 હયવક્રા નરા યે ચ । દુઃખદારિદ્રિરોગિણઃ ॥
 ॥ ૯૦ ॥ ઇતિ મુખલક્ષણં ॥ યસ્ય ગદ્ધૌ હિ
 સંપૂર્ણૌ । પદ્મપત્રસમપ્રજૌ ॥ ભોગવાન્ સ ન-
 રશ્ચૈવ । મર્વાવિદ્યાધરઃ સ્મૃતઃ ॥ ૯૧ ॥ સિંહ-

હોરુ ચંદ્રનાં બિંબમમાન હોય તે ધર્મિષ્ઠ, અને
 હરિણ અથવા હંદરજેવા મહોઢાંવાળા મનુષ્યો
 દુર્ભાગી હોય છે. ॥ ૮૯ ॥ મયંકર મુખવાળા
 ધનરહિત ગજા થાય છે, અને ઘોડાજેવા મુ-
 ખવાળા મનુષ્યો દુઃખી દરિદ્રી અને રોગિષ્ઠ
 થાય છે. ॥ ૯૦ ॥ એવીરીતે મુખનાં લક્ષણ
 કહ્યાં છે. ॥ જેના વન્ને ગાલો જરેલા તથા ક-
 મળના પાનજેવા વર્ણવાળા હોય છે તે મનુષ્ય

વ્યાઘ્રગર્જેદ્રાણાં । કપોલૌ સદૃશૌ યદિ ॥ સુ-
 યતી જોગી જવેનિત્યં । બહુપુત્રશ્ચ જાયતે ॥
 ॥ ૯૨ ॥ રક્તાધરો નૃપતિઃ સ્યા—દ્વક્રોષ્ટઃ સ્વ-
 દુઃખિનઃ ॥ સ્થૂલાન્યામધરાન્યાં ચ । નરા-
 ષ્યયંતદુઃખિનાઃ ॥ ૯૩ ॥ ક્ષત્યોષ્ટલક્ષણં ॥ ક-
 દંબપુષ્પસંકાશ—દંતકૈર્નૃપતિઃ સ્મૃતઃ ॥ રક્તો-

જોગી તથા સર્વવિદ્યાસંપન્ન થાય છે. ॥ ૯૧ ॥
 જેના ગાલ સિંહ વ્યાઘ્ર અથવા હાથીજેવા હો-
 ય તે મનુષ્ય હમેશાં સુચી જોગી તથા બહુ
 પુત્રવાળો થાય છે. ॥ ૯૨ ॥ લાલ હોઝવાળો
 રાજા, વાંકા હોઝવાળો દુઃખી અને જેના બન્ને
 હોઝ જામા હોય તે ઘણો દુઃખી હોય છે. ॥
 ॥ ૯૩ ॥ એવીરીતે હોઝનાં લક્ષણ કહ્યાં છે.
 કદંબનાં પુષ્પસરસા દાંતવાળો રાજા થાય છે,
 અને રાક્ષસ અથવા વાનરજેવા દાંતવાળા હ-

વાનરદંતાશ્ચ । વિચ ક્ષુચા તૃષાર્દિતાઃ ॥૯૪॥
 હસ્તિદંતા મહાદંતા । હયદંતા ગુણાન્વિતાઃ ॥
 કરાલૈ રુદ્રદંતૈ—નગ દિ દુઃખજીવિનઃ ॥
 ॥ ૯૫ ॥ દ્વાત્રિંશદ્દંતૈ રાજા । એકત્રિંશશ્ચ
 જોગવાન્ ॥ ત્રિંગદ્વિદંતૈશ્ચાત્ર । નગ દિ દુઃ
 ખજીવિનઃ ॥ ૯૬ ॥ ઇતિ દંતલક્ષણં ॥ કૃ-
 ણ્ણા જિહ્વા ભવેચ્ચસ્ય । સ નરો દુઃખપાથનઃ

મેશાં સુખ ઇત્યને નમ્પત્રી પીડાય ટે. ॥૯૪॥
 હાત્રી ઇત્યને અશ્વજેવા મોઠા દાંતવાળા ગુણી,
 ઇત્યને ભયંકર તથા બુલા દાંતવાળા દુઃખી હો-
 ય ટે. ॥ ૯૫ ॥ ૩૨ દાંતવાળો રાજા, ૩૧ દાં-
 તવાળો જોગી ઇત્યને ૩૦ દાંતવાળા મનુષ્યો દુઃ-
 ખી હોય ટે. ॥ ૯૬ ॥ એવીરીતે દાંતનાં લ-
 ક્ષણ કહ્યાં ટે. ॥ જેની જીભ અતિકાલી હો-
 ય તે દુઃખી, ઇત્યને કાઢાશ પમતી જીભવાળો

श्यामलायां तु जिह्वायां । मंभवेत्पापकारकः
 ॥ ९३ ॥ स्थूलजिह्वास्तथा क्रुग—स्ते नरो-
 ऽनृतजाविणः ॥ श्वेतजिह्वा नरा ये तु । शौ-
 चाचारविवर्जिताः ॥ ९४ ॥ पद्मपत्राभजिह्वस्तु
 । जोगवान् मिष्टजोजाः ॥ रक्तजिह्वा जवेद्य-
 स्तु । विद्यालक्ष्मीं म प्राप्नुयान् ॥ ९५ ॥ इ-
 ति जिह्वालक्षणं ॥ कृष्णनाडु मग ये ते । ज-

पापी धाय वे. ॥ ९६ ॥ जाम्बी जीनवाळ
 क्रूर अने असत्य बोलनाग होय वे, अने
 धोळी जीनवाळ पवित्राचार विनाना होय वे,
 ॥ ९७ ॥ कमलनां पानजेवी जीनवाळो भो-
 गी तथा मिष्टान्न खानारो धाय वे, अने ला-
 ल जीनवाळो विद्या अने लक्ष्मी मेळवे वे.
 ॥ ९८ ॥ एवीरीते जीननां लक्षण कक्षां वे.
 जे मनुष्यो काळं ताळवांवाळ होय ते कुल-

વંતિ કુલનાશકાઃ ॥ પદ્મપત્રસમં તાદ્રુ । સ
 નરો ઋપતિર્જિવેત્ ॥ ૧૦૦ ॥ શ્વેતતાદ્રુનરા યે
 ચ । ધનવંતો ભવંતિ તે ॥ રક્તતાલુનરા યે તુ
 । ધનજાજો જવંતિ તે ॥ ૧ ॥ પીતતાદ્રુનરા
 યે ચ । ભવંતિ તે નરાધિપાઃ ॥ જોગિનસ્તે
 ભવેયુશ્ચ । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૨ ॥ ઇતિ તા-
 દ્રુલક્ષણં ॥ હંસસ્વરો નરો ધન્યો । મેઘગંગી-

નો નાશ કરે હે, અંને કમલનાં પત્ર સરલાં
 તાલવાંવાળો રાજા થાય હે. ॥ ૧૦૦ ॥ શ્વેત
 તાલવાંવાળા ધનવાન અંને લાલ તાલવાંવાળો
 પણ ધનવાન થાય હે. ॥ ૧ ॥ પીઠાં તાલવાં-
 વાળા રાજા અથવા જોગી થાય હે, એમ સામુ-
 દ્રનું વચન હે. ॥ ૨ ॥ પરીરીતે તાલુનાં લક્ષ-
 ã કહ્યાં હે. ॥ હંસજેવા સ્વરાળો પૂજ્ય, મે-
 ઘજેવા ગંગીર સ્વરાળો રાજા અંને બ્રમરજેવા

સ્પાર્થિવઃ ॥ મુંગસ્વરા નરા નિત્યં । જોગવંતો
 નરેશ્વરાઃ ॥ ૩ ॥ ક્રૌંચસ્વરા નરા યે ચ । જા-
 ગ્યવંતો જવંતિ તે ॥ સ્વરકાકસ્વરા યે ચ । નિ-
 ર્ધનાઃ પાપકારિણઃ ॥ ૪ ॥ ઇતિ સ્વરલક્ષણં ॥
 પાર્થિવાઃ શુકનાશાઃ સ્યુ—ર્દાર્ધનાશાશ્ચ મો-
 ગિનઃ ॥ હ્રસ્વનાશા નરા યે ચ । ધર્મશીલાંશ્ચ
 તાન્ વિદુઃ ॥ ૫ ॥ હસ્તિનાશા નરા યે ચ ।

સ્વરવાળા મનુષ્યો હમેશાં વૈજ્ઞવી રાજા થાયઢે.
 ॥ ૩ ॥ ક્રૌંચજેવા સ્વરવાળા જાગ્યવાન થાય
 ઢે, અંને જે સ્વર તથા કાગડાજેવા સ્વરવાળા
 હોય ઢે તે નિર્ધન અંને પાપી થાય ઢે. ॥૪॥
 એવીરીતે સ્વરનાં લક્ષણ કહ્યાં ઢે. ॥ પોપટજે-
 વી નાસિકાવાળા રાજા, લાંબી નાસિકાવાળા
 જોગી, અંને ટુંકી નાસિકાવાળા ધર્મિષ્ઠ જા-
 નવા. ॥ ૫ ॥ વઢી હાથીજેવી નાસિકાવાળા,

पीतवर्णाश्च ये नराः ॥ पीतनाशा नराश्चापि ।
 सर्वे ते जनवद्वभाः ॥ ६ ॥ स्थूलनाशा नरा
 ये च । निर्धनाम्ने ज्वन्ति हि ॥ वक्रनाशा-
 स्तथा चापि । सामुद्रवचन यथा ॥ ७ ॥ येषां
 वक्रा च दीना च । नाशिका मुखमध्यगा ॥
 ते सर्वे दुःखिनो ज्ञेयाः । धनशीलविवर्जिताः
 ॥ ८ ॥ इति नाशिकाप्रकरण ॥ रक्ताक्षा ध-

पीळा वर्णवाला अने पळा नासिकावाला स-
 र्वने प्रिय थाय वे. ॥ ६ ॥ जाडी अने वां-
 की नासिकावाला निर्धन थाय वे, एम सा-
 मुद्रनुं वचन वे. ॥ ७ ॥ जेजुनी नासिका वां-
 की अने दीनतावाली होय ते दुःखी तथा
 धन अने आचाररहित जाणवा. ॥ ८ ॥ ए-
 वीरीते नासिकानां प्रकरण कहां वे. ॥ सती
 आंखवाला धनवान्, बाघजेवी आंखवाला खी-

(३९)

नवंतश्च । व्याघ्राक्षाश्च प्रकोपिनः ॥ कुर्कुग्र-
क्षाः सदारिद्र्या । मृगक्षाः सुखिनस्तथा ॥ एषा
बिडालहंपनेवाश्च । भवंति पुरुषावमाः ॥ म-
यूरनकुत्राक्षाश्च । ते सर्वे मध्यमाः स्मृताः ॥
॥ १० ॥ इति च ध्रुवैरुणं ॥ ह्रस्वरुणः सदा
भोगी । दीर्घरुणश्च मध्यमः ॥ रोमरुणं म-
नुष्याश्च । सर्वे ते सुखभोगिनः ॥ ११ ॥ इ-

जण. कूर्माजेवी आंखगत्रा गरीब, अने ह-
रिणजेवी आंखगत्रा सुखी होय ते. ॥ ९ ॥
बिलाडी अने हंनजेवी आंखगत्रा अवम हो-
य ते, अने मोर तया नाळ यांजेवी आंखग-
त्रा मध्यम पुरुष होय ते. ॥ १० ॥ एवीरीते
आंखनां लक्षण कहां ते. ॥ टुंका कानवात्रो
हमेशां भोगी, लांका कानवात्रो साधारण,
अने रोमसहित कर्णवात्रो सुख भोगवनार

તિ કર્ણલક્ષણં ॥

લલાટેનાર્ધચંદ્રેણ । સંજવેત્પૃથિવીપતિઃ ॥
 વિપુલેન લલાટેન । વિદ્યાલ્ભ્યશ્ચ ભવેન્નરઃ ॥૧૧॥
 અદ્યપેનાથ લલાટેન । સ્વદ્વાયુર્જાયતે નરઃ
 ॥ ઉન્નતેન લલાટેન । ધનલાજઃ પ્રજાયતે ॥
 ॥ ૧૨ ॥ વિષમેણ લલાટેન દુઃસ્થિનો જર્જરા
 નરાઃ ॥ પરકર્મસ્તા નિત્યં । પ્રાપ્યંતે વધબંધનં

થાય ઠે. ॥ ૧૧ ॥ એવીરીતે કાનનાં લક્ષણ ઠે.

અર્ધચંદ્રજેવા કપાલ્વાળો પૃથ્વીપતિ, અને
 વિશાળ લલાટવાળો વિદ્વાન હોય ઠે. ॥ ૧૨ ॥

ટુંકા કપાલ્વાળો સ્વદ્વાયુષી, અને ઊંચા ક-
 પાલ્વાળો ધનનો લાજ મેલવનારો થાય ઠે.

॥ ૧૩ ॥ વાંકા કપાલ્વાળા દુઃસ્થિ, જર્જસ્થિ,
 પરસેવક, અને બંધનવાળા થાય ઠે. ॥ ૧૪ ॥

જેના કપાલમાં ત્રિશૂલ અથવા માલું દેસાય

॥ ૧૪ ॥ ત્રિશૂલં કુલિશં ચાપિ । લલાટે ય
 સ્ય દૃશ્યતે ॥ ઇશ્વરં તં વિજાનીયાત્ । પ્રમદા-
 જનવદ્વજં ॥ ૧૫ ॥ પંચરેખઃ શતાયુઃ સ્યા-
 દશીતિશ્ચતુર્જિતત્ત્વા ॥ યત્તંત્રીણિ ષષ્ઠિઃ
 સ્યાદ્ । દ્વાવ્યાં ચ વિંશતિદ્વયં ॥ ૧૬ ॥ રેખ-
 જેન લલાટેન । વિંશતિઃ પરિકીર્તિતા ॥ અ-
 રેખકલ્પલાટેન । સ્વલ્પાયુર્જાયતે નરઃ ॥ ૧૭ ॥
 ઇતિ લલાટકલ્પણં ॥ કુટ્યલૈઃ સ્ફુટિતૈ રુદ્ધૈઃ

તે ધનવાન અને સ્ત્રાંત્રને પ્રિય થાય છે. ॥
 ॥ ૧૫ ॥ જેના કપાળમાં પાંચ રેખા હોય તે
 શતાયુષી, ચાર રેખા હોય તે અંશી વર્ષનો, ત્ર-
 ણ રેખાવાળો સાઠ વર્ષનો, બે રેખાવાળો, ચા-
 લીસ વર્ષનો અને એક રેખાવાળો વીશ વર્ષનો
 થાય છે, અને રેખારહિત કપાળવાળો માણસ
 સ્વલ્પાયુષી થાય છે. ॥ ૧૬-૧૭ ॥ એવીરિતે

। स्थूलैः केशैश्च तस्करः ॥ दुःखिनः पुरुषो
 ज्ञेयः । कुधा च परिपीडितः ॥ १९ ॥ विरला
 मधुराः केशाः । स्निग्धा भ्रमरसन्निभाः ॥ म-
 धुवर्णाश्च यत्केशा—स्ते सर्वे कमलाप्रियाः ॥
 ॥ २० ॥ इति सामुद्रिके नरवृक्षणानि ॥

— —

ललाटनां लक्षण कहां बे. ॥ जेना केश बां-
 का फुटेला बुखा अने जाडा होय ते माणस
 चोर दुःखी अने कुधाथी पीमायेलो रहे बे.
 ॥ १९ ॥ जेना वाळ बूटा मधुर चीकणा अ-
 ने अलि तथा मधुजेवा वर्णवाळ होय ते स-
 यला धनवान् थाय बे. ॥ २० ॥ एवीरीते सा-
 मुद्रिकशास्त्रमां पुरुषनां लक्षणो समाप्त थयां.

अथ स्त्रीलक्षणानि कथ्यन्ते—यथा वि-
 क्षायते रत्नं । शुभाशुभमिति स्मृतं ॥ वदन्ति
 च प्रशस्तं च । स्त्रीणां वक्ष्येऽथ लक्षणं ॥२१॥
 मातरं पितरं चापि । भ्रातरं देवरं तथा ॥ भ-
 र्त्तारं च विना नारी । रक्षणरहिता सदा ॥२२॥
 हस्तपादौ परीक्षेत । ह्यंगुलीश्च नखांस्तथा ॥
 पाणिरेखाश्च जंघाश्च । कटिं नाभिं तथैव च

हवे स्त्रीनां लक्षणो कहे ठे—जेम र-
 त्ननी परीक्षा करीने शुभ अशुभ विगेरेनो
 निर्णय थाय ठे, तेम स्त्रीजनां लक्षणोनो
 निर्णय कहुं बुं ॥ २१ ॥ माता पिता जाइ
 देवर तथा भर्त्तार विनानी स्त्री रक्षणरहित
 कहेवाय ठे. ॥ २२ ॥ हाय पग आंगळी नख
 हायनी रेखा जंघा केम नाभि ऊरु लुदर
 स्तन जुजा ढाती कपाळ मस्तक केश रोमरा-

॥ २३ ॥ ऊरु चोदरपृष्ठं च । स्तनौ कलभु-
 जौ तथा ॥ वक्षस्थलं ललाटे च । शिरः के-
 शांस्तथैव च ॥ २४ ॥ रोमगजिं स्वरं वर्णं ।
 यवमत्स्यादिकांस्तथा ॥ एतत्सर्वं परीक्षेत । क-
 न्याशास्त्रविशारदः ॥ २५ ॥ पादौ ममांगुलि-
 स्त्रिगुणौ । नृम्यां यदि विहितौ ॥ कोमलौ
 चैव रक्तौ च । सा कन्या गृहमहिनी ॥ २६ ॥
 शृंगुष्ठांतेन रक्तेन । जर्तारं चैव मन्यते ॥ अ-

जि स्वर वर्ण जव अने मत्स्य विगेरेनी क-
 न्याशास्त्रना जाणवारे परीक्षा करवी जोइए.
 ॥ २३-२५ ॥ जे कन्याना पग सरखी शृंग-
 लीवाळ कोमळ अने लाल वर्णना नृमिपर
 षडता होय ते कन्या घरने शोभावनारी था-
 य छे. ॥ २६ ॥ जेणीनो शृंगुष्ठानो ठेडो रा-
 तो होय ते जर्तारने मानिती थाय छे, जेनां

द्यवृत्तैः पतिं हन्या-द्रुवृत्तैः पवित्रता ॥१७॥
 उन्नतैश्चंद्रवत्सौख्यं । मांसलैश्च धैर्यं च ॥ शु-
 चिजिः पद्मवर्णैश्च । पुत्रवंश-श्रियाः प्रदाः ॥
 ॥ १८ ॥ चक्रं पद्मं ध्वजश्छत्रं स्वस्तिको व-
 र्धमानकः ॥ यासां पादेषु दृश्यन्ते । ज्ञेयास्ता
 राजयोषितः ॥ १९ ॥ यस्यां गणनां रेखा ।
 तर्जनीगा प्रकाशते ॥ एतानि च ते जीवि ।

आंगुष्ठां थोडां गोळ होय ते पतिने मा-
 रनारी थाय ठे. अने विशेष गोळ आंगुष्ठां-
 वाळी पतिव्रता होय ठे. ॥ १७ ॥ जेना पग
 उन्नत मांसल पवित्र अने पद्मजेवा वर्णगाळ
 होय ते पुत्रवती तथा लक्ष्मी देनारी थाय ठे.
 ॥ १८ ॥ जेणीना पगमां चक्र पद्म ध्वजा छत्र
 अथवा स्वस्तिक देखाय ते राणी थाय ठे.
 ॥ १९ ॥ जेणीना पगमां तळीयांसां तर्जनी

પ્રિયા ઋતુસ્તથા ચ સા ॥ ૩૦ ॥ યસ્યા ન સ્પૃ-
શતે ઋમિ—મંગુલી ચ કનિષ્ઠિકા ॥ ભર્તારં
પ્રથમં હત્વા । દ્વિતીયે સુપ્રતિષ્ઠિતા ॥ ૩૧ ॥
યસ્યાસ્ત્વનામિકા દ્રુસ્વા । તાં વિદુઃ કલ્પહપ્રિ-
યાં ॥ ભૂમિં ન સ્પૃશતે યસ્યા । સા પતિદ્વય-
ગામુકા ॥ ૩૨ ॥ શ્ચંગુલિં ચ વ્યતિક્રમ્ય । ય-

શ્યાગલ રેલા પ્રકાશતી હોય તે ભર્તારને તુ-
રત મેલવે હે, અને જો ભર્તારને તેવી રીતે
હોય તો તે પ્રિયાને તુરત મેલવે હે. ॥ ૩૦ ॥
જેણીની ટચલી શ્યાંગલી જમીનને અમકતી
ન હોય તે પહેલા ભર્તારને મારીને બીજા ઋ-
તુસે પ્રતિષ્ઠિત થાય હે. ॥ ૩૧ ॥ જેણી-
ની અનામિકા ટુંકી હોય તે કલ્પહપ્રિય હો-
ય હે, અને જેણીની તે શ્યાંગલી જમીનને ન
અમકતી હોય તે બે પતિ જોગવનારી થાય

स्याः पादप्रदेशिनी ॥ कुमारी रमते जारं ।
 यौवनेऽस्याश्च का कथा ॥ ३३ ॥ उन्नतपाष्णि-
 र्दुःशीला । महापाष्णिर्दरिद्रिणी ॥ दीर्घपा-
 ण्णिः परिक्रिष्टा । समपाष्णिः सुशोभना ॥
 ॥ ३४ ॥ द्वन्द्वांगुष्ठापदं दत्ते । बंधनं कलहप्रि-
 या ॥ निगूढगुट्फा या नारी । सा नारी सु-

हे. ॥ ३२ ॥ जेणीनी टचली आंगळी अना-
 मिकाथी मोटी होय ते स्त्री कुमारी अवस्था-
 मां पण यारने जोगवे हे, तो युवावस्थामां
 तेणीनी शी वात कहेवी ? ॥ ३३ ॥ लुंची पा-
 नीवाळी व्यभिचारिणी, मोटी पानीवाळी गरी-
 ब, लांबी पानीवाळी दुःखी, अने सरस्वी पा-
 नीवाळी स्त्री मारी होय हे. ॥ ३४ ॥ टुंका अं-
 गुठावाळी कलहप्रिय तथा संकट देनारी थाय
 हे, अने नाना गुट्फ गंभीर होय ते सुख

સ્વમેધતે ॥ ૩૫ ॥ ઇતિ નારીણામંગુલિલક્ષણં.

પીનસ્તનૌ ઘનૌ સ્તિગ્ધૌ । રોમરાજિવિવ-
ર્જિતૌ ॥ કુંઙિકુંઙ સમાકારૌ । યસ્યાઃ સા લ-
ખતે સુખં ॥ ૩૬ ॥ રોમગ્નિઃ સ્વર્ણવર્ણૈશ્ચ । ના-
ગ્નૌ ચ ત્રિવલ્લી ધૃતા ॥ નેરંદ્રસ્ય તુ સા માર્યા
। ખવતીહ ન સંશયઃ ॥ ૩૭ ॥ કૂર્મપૃષ્ઠં જગં

વધારે ઢે. ॥ ૩૫ ॥ એવીરતે સ્ત્રીનો આંગઢી-
જનાં લક્ષણ કહ્યાં ઢે. ॥

જે સ્ત્રીના સ્તન કઠણ પુષ્ટ સ્તિગ્ધ વાઢર-
હિત અને હાથીના કુંજજેવા આકારના હોય
તે સુખ મેઢવે ઢે. ॥ ૩૬ ॥ જેણીના રોમ સુ-
વર્ણજેવાં વર્ણવાઢ્યાં હોય ઢે, તથા જેણીની
નાજિમાં ત્રિવલ્લી હોય તે રાજાની સ્ત્રી થાય
ઢે, તેમાં જગ પણ સંદેહ નથી. ॥ ૩૭ ॥ જે
સ્ત્રીની યોનિ કાચવાની પીઢજેવી, કાઢી, સ્તિ-

(४ए)

यस्याः । कृष्णं स्निग्धं च शोभनं ॥ धनधान्यवती सा च । पुत्रवारं प्रसूयते ॥ ३८ ॥
निर्मासं चैव दीर्घं च । जगं शुष्कं सिरायुतं ॥
दारिद्र्यं दुःखमाप्नोति । दौर्भाग्यं सेति निर्दि-
शेत् ॥ ३९ ॥ उन्नतैर्दक्षिणैः पार्श्वैः । स्त्रियः
पुत्रप्रदाः स्मृताः ॥ वामोन्नतभगा या च । सा
च कन्यां प्रसूयते ॥ ४० ॥ अश्वस्यदलसंका-

ग्य अने शोजिती होय ते धन धान्य अने
संततिवाळी होय वे. ॥ ३८ ॥ जेणीनी योनि
मांसरहित लांबी सुकायेली तथा सिरामहित
होय ते स्त्री दारिद्र्य अने दुःख जोगवे वे. ॥
॥ ३९ ॥ जे स्त्रीनी योनिनी जमणी बाहु उंच-
ची होय ते पुत्रोनी, अने जेनी योनिनी
छांबी बाहु उंचची होय ते पुत्रीजने जम्म
आपे वे. ॥ ४० ॥ जेणीनी योनि पीपळ्यामां

शं । गूढं गूढमणिस्थितं ॥ यस्याः सा सुन-
गा घन्या । पुण्यवद्भिस्वाप्यते ॥ ४१ ॥ आ-
र्तः सुभगो यस्या । भगस्योपरिमस्तके ॥ त-
स्याः प्रजायते पुत्रो । धनधान्यसमन्वितः ॥
॥ ४२ ॥ कूर्मपृष्ठा गजपृष्ठा । समकोमलरोमि-
णी ॥ विवर्णा पद्मपत्रा च । पठेते सुनगा भ-
गाः ॥ ४३ ॥ खरोरुारोमा च । शुष्का दी-

पानजेवा आकार ती हाय ते त्री सुनगी पू-
ज्य तया पुण्यवानोनेज लय्य होय ते. ॥ ४१ ॥
जेनी योनिना उपद्रा जागपर शुभ गोळा-
कार हांय ते धन धान्यत्री जरपूर पुत्रने ज-
न्म आपनारी थाय ते. ॥ ४२ ॥ काचवानी
पीठजेवी १, दाथीनी पीठजेवी २, सीधी ३,
कोमळ रोमवाळी ४, विवर्ण ५, अने पद्मनां
पत्रसरखी ६, ए ठ जातनी योनि सारी कहे-

(૫૧)

ર્ષાં ચ નાશિકા ॥ સંકટા વિરહા ચૈવ । પડે-
તે મધ્યમા ભગાઃ ॥ ૪૪ ॥ ગુહ્યાંતે તિબ્રકં ય-
સ્યાઃ । શ્યામં વા કુંકુમોપમં ॥ અથવા દક્ષિ-
ણે રાગે । પ્રશસ્તા સા નિગદ્યતે ॥ ૪૫ ॥
इति स्त्रीभगवद्गणानि ॥

ધાન્યગંધા ચ યા નારી । તિવગંધા ચ

વાય ટે. ॥ ૪૩ ॥ સ્વરજેવા આકરા વાઝવાઝી
સૂકી. લાંબી નાકજેવા આકારની સાંકડી ત-
થા વિરહ એ ઠ જાતની યોનિ મધ્યમ કહેવા-
ય ટે. ॥ ૪૪ ॥ જે સ્ત્રીનાં ગુહ્યની અંદર અ-
થવા જમણે પદ્મસ્વે શ્યામ અથવા લાલ તિ-
લક દોય તે સારી કહેવાય ટે. ॥ ૪૫ ॥ એ-
વીરીતે સ્ત્રીની યોનિનાં લક્ષણ કહ્યાં ટે. ॥

લાંબાં આયુષ્યની અભિલાષા રાસનારે
ધાન્ય અને દાંવડાના ગંધવાઝી સ્ત્રી પ્રથમથી

(५२)

या भवेत् ॥ वर्जनीया प्रयत्नेन । यदीहोच्चिर-
जीवितं ॥ ४६ ॥ क्षीरगंधां त्यजेत्कन्यां । तथैव
कटुगंधिलां ॥ रक्तगंधां त्यजेत्कन्यां । सा क-
न्या दुःखदायिनी ॥ ४७ ॥ गोमूत्रहस्ताला-
क्षो । गंधो यस्याः प्रसूयते ॥ दुष्टगंधा च या
नारी । तां नारीं परिवर्जयेत् ॥ ४८ ॥ तुंबी-
पुष्पसमो गंधो । यस्या लाक्षोपमस्तथा ॥ त-

त्यजी देवी. ॥ ४६ ॥ दूधजेवा गंधवाळी कड-
वी गंधवाळी तथा लोहीजेवा गंधवाळी कन्या
त्यजी देवी, कारणके ते दुःख देनारी थाय
हे. ॥ ४७ ॥ जे स्त्रीनी गंध गोमूत्र अथवा
हडतात्रजेवी होय ते दुष्टगंधा कहेवाय.हे, त-
था तेवी स्त्रीने त्यजी देवी. ॥ ४८ ॥ जे स्त्री-
नी गंध तुंबीपुष्पजेवी अथवा लाखजेवी हो-
य तेनो भर्तार दुःखी थाय हे, कारणके ते

સ્યા દુઃખી જાવેદ્ધર્તા । યતઃ સા દુઃખશયિની
 ॥ ૪૯ ॥ ચંપકાદિકપુષ્પાણાં । યદિ ગંધો ભ-
 વેત્સ્ત્રિયઃ ॥ સુગન્ધા સા સૃજેત્રિયં । જર્નારં વ-
 શવર્તિનં ॥ ૫૦ ॥ યા ચ હ્રુદરીગંધા । મત્સ્ય-
 ગંધા ચ યા જવેત ॥ હ્રુદગંધા ચ યા નારી ।
 તાં નારિં પરિવર્જયેત્ ॥ ૫૧ ॥ ઇતિ સામુદ્રિકે
 સ્ત્રીણાં ગંધલક્ષણં ॥ નિતંબપ્રદેશમુત્તમં । વિ-

હુઃખ દેનારી હોય તે. ॥ ૪૯ ॥ જે સ્ત્રીની
 ચંપક વિગેરે પુષ્પજેવી ગંધ હોય તે મર્નારને
 વશ કરનારી થાય તે, ॥ ૫૦ ॥ હ્રુદરજેવી
 ગંધવાળી મત્સ્યજેવી ગંધવાળી ઘ્યને હ્રુદ ગંધ-
 વાળી સ્ત્રી ત્યજી દેવી. ॥ ૫૧ ॥ એવારીતે સા-
 મુદ્રિકશાસ્ત્રમાં ગંધનાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જે
 સ્ત્રીનો નિતંબપ્રદેશ જુવો ઘ્યને વિસ્તારવાળો
 હોય તથા જેનો મધ્યજાગ ત્રિવલ્લીસહિત ત-

(५४)

स्तीर्णं शस्यते स्त्रियः ॥ मध्यं वलित्रयोपेतं ।
कृशं च सुजगं मतं ॥ ५२ ॥ गंजीरा नाजि-
का यस्या । दक्षिणावर्तकान्विता ॥ समांसला
च स्निग्धा च । सा नारी सुखमेवते ॥ ५३ ॥
नाजेरथो जवेयस्या । लांछनं मशकोपमं ॥
कुंकुमोदकसंकाशं । प्रशस्ता सा निगद्यते ॥
॥ ५४ ॥ मंरूककुक्षिका नारी । न्यग्रोधपरि-
मंमला ॥ एकं जनयते पुत्रं । स च राजा

था पानव्यो ह्योय ते स्त्री वल्लभाय वै. ॥ ५२ ॥
जेर्णीनी नाजि गजीर दक्षिणावर्ती पुष्ट्यने
स्निग्ध ह्योय ते स्त्री सुख वधारे वै. ॥ ५३ ॥
जे स्त्रीनी नाजिनी नीचे कंकुता मशकजेवुं
चिन्ह ह्योय ते सारी कहेवाय वै. ॥ ५४ ॥
जे स्त्रीनुं उदर देडकांजेवुं अने वडवृद्धजेवा
मंमलाकारुं ह्योय ते नारी एकज पुत्रने ज-

પ્રવિષ્યતિ ॥ ૫૫ ॥ સ્તનૌ ચ શિથિલૌ ય-
 સ્યા । હૃદ્ય ચ વિઘ્નૌ પુનઃ ॥ નિર્મામૌ ચૈ
 નિસ્તેજૌ । તાઃ સ્ત્રિયો ન હિ શોભનાઃ ॥ ૫૬ ॥
 સ્તનૌ ચ સુદૃઢો યસ્યાઃ । પીનોન્નતિયુતો મમૌ
 ॥ મમામલૌ ચ સ્ત્રિગૃૌ ચ । સા સૌભાગ્યવતી
 ભવેત ॥ ૫૭ ॥ યસ્યાઃ સ્તનૌ ઘના સ્ત્રિગૃ
 રોમગજિવિવર્જિતૌ ॥ હસ્તિનાયૈવ જંવા ચ ।

નમ આપે ઝે, જે રાજા થાય ઝે. ॥ ૫૫ ॥
 જે સ્ત્રીનાં સ્તન પોવાં નાનાં હુગ્રં માંપરહિત
 અને નિસ્તેજ હોય તે સ્ત્રીનું સારી હોતી ન-
 થી. ॥ ૫૬ ॥ જેણીનાં સ્તન દૃઢ કડગ જં-
 વાં સીવાં પુષ્ટ અને સ્ત્રિગૃ હોય તે સ્ત્રી સૌ-
 ભાગ્યવતી હોય ઝે. ॥ ૫૭ ॥ જેણીનાં સ્તન
 જાડાં સ્ત્રિગૃ અને રોમરહિત હોય. તથા જે-
 ની જંવા હાથીની સુંઢજેઝી હોય તે સ્ત્રી સુખી

સા પત્ની લગ્નતે સુખં ॥ ૫૮ ॥ યસ્યાઃ પયો-
 ધરે વામે । હ્યસિતં તિલકં જાવેત ॥ કર્ણે કં-
 ઠે સુપુત્રાલ્બા । સા કન્યા સુખદાયિની ॥ ૫૯ ॥
 ગ્રીવયા લંબયા ચંડી । દરિદ્રા હસ્વયા તથા ॥
 કુલસ્ય નાશિની નારી । દીર્ઘયા જાયતે પુનઃ
 ॥ ૬૦ ॥ યસ્યા ગ્રીવા સુવૃત્તા સ્યા—ડેલાત્ર-
 યસમન્વિતા ॥ દક્ષિણાવર્તસંકાશા । સા ભા-

થાય ઝે. ॥ ૫૮ ॥ જે સ્ત્રીનાં માથાં સ્તન કા-
 ન અને કંઠપર તિલક હોય તે સારા પુત્ર-
 વાળી અને સુખ દેનારી થાય ઝે. ॥ ૫૯ ॥
 લાંબી ઢોકવાળી સોજણ, ટુંકી મોકવાળી દ-
 રિડી, અને દર્ઘ ઢોકવાળી કુળનો નાશ ક-
 રનારી થાય ઝે. ॥ ૬૦ ॥ જે સ્ત્રીની મોક મો-
 લ, ત્રણ રેલાયી સહિત, અને દક્ષિણાવર્તિ
 હોય તે અધિક જાગ્યવાળી થાય ઝે. ॥ ૬૧ ॥

ગ્યે નાધિકા મવેત ॥ ૬૧ ॥ રક્તજિહ્વા તુ યા
 નારી । સા ગવેઃસુખદાયિની ॥ નિત્યં વર્ધયતે
 પુત્રૈઃ । સુકુમારા તુ મોહિની ॥ ૬૨ ॥ શ્વેતા-
 યાં સંહરેદ્વંધુન્ । મલિનાયાં ધનક્ષયં ॥ શ્યા-
 માયાં કલહો નિત્યં । વંશહેદં વિનિર્દિશેત્ ॥
 ॥ ૬૩ ॥ શ્વેતેન તાલુના દામી । દુઃસ્તિના કુ-
 ણ્ણતાલુના ॥ પતિગત્તા પ્રિયા પત્યૂ । રક્તા-

જે સ્નાની જીભ રાત્રી હોય તે સ્ત્રી સુકોમલ,
 સુંદર, સુલ્લ દેનારી અને પુત્રવતી થાય છે. ॥
 ॥ ૬૨ ॥ શ્વેત જીભવાળી પોતાના ગાફનને
 સંધરે, મલિન જીભવાળી ધનનો ક્ષય કરે,
 અને કાળી જીભવાળી હમેશાં કલહ કરે, ત-
 થા વંશનો નાશ કરે. ॥ ૬૩ ॥ શ્વેત તાલુવાં-
 વાળી દામી, શ્યામ તાલુવાંવાળી દુઃસ્ત્રી, અને
 લાલ તાલુવાંવાળી પતિવ્રતા તથા સુશોભિત

द्युः सुशोभना ॥ ६४ ॥ विषमा दशना यस्या
 । विरला दुःखिनी च सा ॥ स्थूत्रात्क्लेशमवा-
 प्रोति । लघुश्चेतममाः शुभाः ॥ ६५ ॥ इति
 दंतलक्षणं ॥ अथौष्ठलक्षणं—सरोमो चाति-
 लंबो च । यस्या जुष्टपुष्टौ स्त्रियः ॥ विषमो
 चातिस्थूलौ सा । पतिघ्नो वनिता भवेत् ॥ ६६ ॥
 यस्या जुष्टद्वयं रक्तं । विगमे च समं पुनः ॥

होय ने. ॥ ६४ ॥ जे जीना दांत विषम अने
 बुझ बुझ होय तं दुखी आय ने. जाना दां-
 तवाळा दुख पामे ने, अने नाना घोळा तथा
 सीवा दांत वखराय ने. ॥ ६५ ॥ एवीरीते
 दांतनां लक्षण कहां ने. ॥ हवे होठनां ल-
 क्षण कहे ने—जे स्त्रीना होठ वाळवाळा अ-
 तिलांवां विषम अने अतिजाना होय तं स्त्री
 पतिनो नाश करनारी थाय ने. ॥ ६६ ॥ जे-

(५९)

सरसं स्निग्धतायुक्तं । मा भर्तुः सुखकारिणी ॥
॥ ६७ ॥ इत्योष्टलक्षणं ॥ दार्घ्येण नाशिका-
ग्रेण । नारी भवति कोपिनी ॥ हस्तेन तु ज-
वेहामी । परकर्मकरा नदा ॥ ६८ ॥ विक्लवा
नाशिका यस्या । वैधव्यं समुपैति सा ॥ ना-
तिदार्घ्या न वितीर्णा । सरस्वा सुखकारिणी ॥

णीना बन्ने होठो लाल, बाळविमाना सीधा
रसवाळा अने स्निग्ध होय ते पतिने सुख दे-
नारी थाय रे. ॥ ६७ ॥ एवरीते होठनां ल-
क्षण कहां रे. ॥ जे स्त्रीची नासिका नो आ-
गळो जाग लांबो होय ते कोविष्ट. अने जे-
नो टुंको होय ते बीजानां काम करनारी दा-
सी थाय रे. ॥ ६७ ॥ जे स्त्रीची नासिका वां-
की होय ते विवशा थाय रे, अने बहु लांबी
नहि तेम बहु जाडी नहि एही नासिक सुख

॥ ૬૯ ॥ इति नाशिकालक्षणं ॥ पिंगनेत्रां
 जवेन्नारी । ह्यप्रिया स्वप्रियस्य च ॥ दुःशीला
 सा च विज्ञेया । वैश्वयं लग्नते खलु ॥ ७० ॥
 नयने क्रेकरे यस्या । दशने चातिचंचले ॥
 कुटिला सा च विख्याता । नारीलक्षणवेदि-
 निः ॥ ७१ ॥ यस्यास्तु हसमानाया । गच्छे भ-
 वति कूपका ॥ न मा भतुगृहे तिष्ठेत । स्व-

करनारी થાય છે. ॥ ૬૯ ॥ एत्रीर्गंतं नामि-
 कानां लक्षण कस्यां चे. ॥ પીઠી આંખવાઝી
 સ્ત્રી પોના ॥ પતિને અપ્રિય વ્યવહારિણી. ત
 થા વિશ્વા થાય છે. ॥ ૭૦ ॥ જે સ્ત્રીની આં-
 ख क्रेकर, અને જોવામાં અતિચંચલ હોય તે
 કુટિલ હોય છે, એમ સ્ત્રીલક્ષણના જાણકારો
 કહે છે. ॥ ૭૧ ॥ જે સ્ત્રીનાં હસતાં થકાં ગા-
 લમાં સાહો પડે તે સ્ત્રી સ્વહંદી અને વ્યભિ-

હંદા કામચારિણી ॥ ૭૨ ॥ ઇતિ નારીનેત્ર-
લક્ષણં ॥ દ્વિતીયાચંદ્રમંકાશ—ચૂચુગા સમ-
નાશિકા ॥ ઋજંગુલિઃ પ્રીતિકરા । પત્યુઃ સં-
પત્કરી સદા ॥ ૭૩ ॥ અથ મુલત્રલક્ષણં—પૂ-
ર્ણિમાચંદ્રમંકાશં । સુપુષ્ટરિમંડલં ॥ યસ્યા મુ-
લં સુદીપ્તં ચ । મા ચ લક્ષ્મીસ્તિવાપરા ॥ ૭૪ ॥

ચારિણી થઈ થકી પોતાના પતિના ઘરમાં ર-
હેતી નથી. ॥ ૭૨ ॥ એગરીને સ્ત્રીનાં આંત્ર-
નાં લક્ષણ કહ્યાં છે. ॥ જે સ્ત્રીનો બન્ને ગમરો
બીજના ચંદ્રજેવી. નાક સીધું અને આંગલીનું
કોમલ હોય તે પતિને સુખ કરનારી તથા
ધનની વૃદ્ધિ કરનારી થાય છે. ॥ ૭૩ ॥ હવે
મુલનાં લક્ષણ કહે છે—જે સ્ત્રીનું મુલ પૂ-
ર્ણિમાના ચંદ્રજેવું, પુષ્ટ, ગોઠ, અને તેજસ્વી
હોય તે સ્ત્રી ધન અને સંતતિવાઝી થાય છે,

(६२)

यथा मुखं तथा गुह्यं । यथा चक्षुस्तथा भगः
॥ यथा हस्तौ तथा पार्श्वौ । बाहुर्जघा तथैव च
॥ ७५ ॥ अथ ललाटलक्षणं—ललाटं त्र्यंगु-
लं यस्याः । शरीरे समवर्जितं ॥ निर्मलं सु-
समं चापि । सायुःसाख्यवनप्रदा ॥ ७६ ॥ य-
स्यास्त्रीणि प्रलंबानि । ललाटमुदरं जगं ॥ मा-
पि मारयते त्रीणि । श्वशुरं दीयरं पतिं ॥ ७७ ॥

॥ ७४ ॥ मुखजेवु गुह्य. आंखजेवी यानि. हा-
थजेवा पग. तथा बाहुजेवी जंघा वखणायने.
॥ ७५ ॥ हवे ललाटनां लक्षण कहे ने—जे
स्त्रीनुं ललाट तण आंगल जुंचुं, रोयरहित,
निर्मल अने मीधुं होय ते सुख अने वन
देनारी थाय ने. ॥ ७६ ॥ जेणानां कथाळ मु-
दर अने योनि ए तणे लांवां होय ते अनु-
क्रमे श्वशुर दीयर अने पति ए तणेने मारे

લડાટે શ્વશુરં હંતિ । જરૂરે દેવરં તગ્રા ॥ મ-
ર્તારં ચ ભગે હન્યા—તાં કન્યાં પરિવર્જયેત ॥
॥ ૭૮ ॥ યુગ્મં ॥

અથ કેશલક્ષણં—સ્થૂત્રકેશા પતિપ્રી-
ત્યા-દ્વીર્ઘકેશા ઘનપ્રદા ॥ પરુષૈઃ કપિલૈઃ
કૃયા । સ્તિગ્ધકેશા ચ શોભના ॥ ૭૯ ॥ અ-
થ સ્વરલક્ષણં—પિઠ્ઠમસ્વરા રમ્યા । યા ના-

ઠે. ॥ ૭૭ ॥ લાંબા લડાગ્રાઝી શ્વશુરને, લાં-
બા પેટગ્રાઝી દીયરા, અને લાંબી યોનિગ્રાઝી
પાતાના જર્તારને મારે ઠે, એની કન્યાને ઢો-
મી દેવા. ॥ ૭૮ ॥

હવે કેશનાં લક્ષણ કહે ઠે—જાના કે-
શગ્રાઝી પતિને મારતારી, લાંબા કેશગ્રાઝી ઘન
દેનારો, લઙ્કાવના અને પીળા કેશગ્રાઝી કૂર,
અને સ્તિગ્ધ કેશગ્રાઝી શોખિતી હોય ઠે. ॥

(६४)

री दीर्घलोचना ॥ यस्य गृहे समागच्छे—त-
द्गृहं पुण्यजाजनं ॥ ८० ॥ हंसस्वरा कौच-
स्वरा । भृङ्गकोकिलनादिनी ॥ चक्रवाकस्वरा
या सा । हेमधान्यादिवर्धनी ॥ ८१ ॥ तीव्र-
स्वरातिगङ्गीरा । मन्नावण्या च सुस्वरा ॥ अ-
ष्टौ सा जनयेत्पुत्रान् । हेमधान्यसमन्विता ॥

॥ ७९ ॥ हवे स्वर्नां लक्षणं कहे ठे—को-
यल अने हंमजेवा स्वस्वाळी, ग्म्य अने दीर्घ
लोचनवाळी स्त्री जेने घेर आवे ते घर पु-
ण्यशाली गणाय ठे. ॥ ८० ॥ हंस कौच ब्र-
मर कोयल अने चक्रवाकीजेवा स्वस्वाळी स्त्री
सुवर्ण धान्य विगेरे वधारनारी थाय ठे. ॥
॥ ८१ ॥ तीव्र तथा अतिगंभीर स्वस्वाळी अ-
ने सुंदर स्त्री धन धान्य वधारनारी तथा आव-
ठ पुत्रने जन्म आप्तारी थाय ठे. ॥ ८२ ॥

॥ ૫૨ ॥ આયતૌ શ્રવણૌ યસ્યાઃ । સમૌ ચ
 સુકુમારકૌ ॥ ધ્રુવૌ ચંદ્રાયુગાકારૌ । સા કન્યા
 સુલગાગિની ॥ ૫૩ ॥ અથાવર્તલક્ષણં—ક
 ય્યાવર્તે વરા નારી । નાન્યાવર્તે મૃતાત્મજા ॥
 પૃથ્થવર્ત્તા પતિઘ્ની સ્યા—તસ્માદેતાં વિવર્જયેત્
 ॥ ૫૪ ॥ પૃથ્થવામે તથાવર્તૌ । યસ્યા ભવતિ નિ-

જે સ્ત્રીના કાન લાંબા સીથા અને સુકુમાર
 હોય, તથા જેની જમર ચંડાયુગજેવી હોય તે
 કન્યા સુલ્લી થાય છે. ॥ ૫૩ ॥ હવે આવર્તના
 લક્ષણ કહે છે—જે સ્ત્રીની કેમ્પર આવર્ત
 હોય તે સારી, નાજિર આવર્તવાળી મરેલાં
 ગોકરાંને જન્મ આપનારી, અને પીઠપર આ-
 વર્તવાળી પતિને મારનારી થાય છે, તેથી તેને
 યજી દેવી. ॥ ૫૪ ॥ જે સ્ત્રીને માથે પમ્પે
 આવર્ત હોય તે ઘણા પુસ્તો સાથે રમનારી,

श्रितं ॥ बहुनी रमते पुंभि—हुं:खितान कु-
 रुते च तान् ॥ ७५ ॥ अथ रोमलक्षणं—य-
 स्या रोमाणि जंघायां । मुखं च विकृतं भवेत्
 ॥ रोमजिस्तिस्तिरावर्ते । शीघ्रं नक्षयते पतिं ॥
 ॥ ७६ ॥ उद्गच्छपिंमिका या च । वराहनख-
 रोमका ॥ अपि राजकुले जाता । दासत्वम-
 धिगच्छति ॥ ७७ ॥ यस्यास्तु हृदये नार्या ।

तथा तेजने छुख कसनारी थाय ठे. ॥ ७५ ॥
 हवे रोमनां लक्षण कहे ठे—जेणीनी जंघा-
 मां रोम होय, मुख वांकुं होय, तथा जेणीने
 वाळ्थी आवर्त पमेलो होय ते तुरत पतिन-
 क्षण कसनारी थाय ठे. ॥ ७६ ॥ जे स्त्रीनी
 पानी लुंची होय, तथा वराहजेवा नख अने
 रोम होय ते राजकुळमां जन्मेली होय तो
 पत्नी दासी थाय ठे. ॥ ७७ ॥ जे स्त्रीना हृद-

રત્નં ચ તિલકં ભવેત ॥ લાંછનં વા જવેદ્રત્નં
 । સા નારી શોભના જવેત ॥ ૮૮ ॥ લજ્જતે
 વિત્તસંપન્નં । પતિં સા વશવર્તિનં ॥ પુત્રવયં પ્ર-
 સૂતે સા । પુનઃ કન્યાચતુષ્ઠયં ॥ ૮૯ ॥ યુ-
 ગ્મં ॥ સ્તને વામે ચ કૃષ્ણાંજં । લાંછનં તિ-
 લકં યદિ ॥ દ્વિપં બૈશ્યવ્યામાપ્નોતિ । જાયતે
 ચિરદુઃખિતા ॥ ૯૦ ॥ યસ્યા ગમનમાત્રેણ ।

યપર લાલ તિલક અથવા લાંઘન હોય તે
 સારી કહેવાય છે, વળી તે ધનવાન તથા વશ
 રહે તેવા પતિને મેળવનારી, તેમજ ત્રણ પુત્ર
 અને ચાર કન્યાને જન્મ આપનારી થાય છે.
 ॥ ૮૮-૮૯ ॥ જે સ્ત્રીના ડાઘા સ્તનપર શ્યા-
 મ લાંઘન અથવા તિલક હોય તે તુરંત વિ-
 ધવા થાય છે, અને લાંઘા કાઠસુધી દુઃખી ર-
 હે છે. ॥ ૯૦ ॥ જેણીના ચાલવા માલગ્રી જ.

ભૂમિકંપઃ પ્રજાયતે ॥ સર્વાતિવૈરજનની । સા-
 મુદ્રવચનં યથા ॥ ૯૧ ॥ કંપતે ચરણૌ યસ્યા
 । મુખં વા ભયસંકુલં ॥ ધનધાન્યવિહીના સા
 । દુઃસ્વદારિદ્રિદાયિની ॥ ૯૨ ॥ મૃદંગી મૃગ-
 જંઘા ચ । મૃગાદી જ મૃગોદરા ॥ ગત્યા હં-
 સસમા નારી । રાજપત્ની ભવિષ્યતિ ॥ ૯૩ ॥
 અથ વર્ણલક્ષણં—કૃષ્ણા શ્યામાપિ યા નારી

મીન કંપતી હોય તે સર્વની વૈરી થાય છે, એ-
 મ સામુદ્રનું વચન છે. ॥ ૯૧ ॥ જેણીના પગ
 કંપતા જોય, અથવા મુખ ભયભીતજેવું હોય
 તે સ્ત્રી ધનધાન્યરહિત તથા દુઃસ્વ અને દા-
 રિદ્રિ આપનારી થાય છે. ॥ ૯૨ ॥ કોમલ
 અંગવાળી, હરિણજેવી જંઘા આંસુ અને નુદ-
 રવાળી, તથા હંસજેવી ચાલવાળી સ્ત્રી રાજપ-
 ત્ની થાય છે. ॥ ૯૩ ॥ હવે વર્ણના લક્ષ-

। गौरी च कनकप्रभा ॥ स्निग्धांगा स्निग्धन-
 यनी । सा नारी लज्जते सुखं ॥ ९४ ॥ ल-
 लाटे दृश्यते यस्याः । कृष्णं तिलकमुत्तमं ॥
 सा पञ्च जनयेत्पुत्रान् । धनधान्यसमाकुलान्
 ॥ ९५ ॥ यस्याश्च हास्यमानाया । ललाटे स्व-
 स्तिको भवेत् ॥ वाहनानां सहस्रस्य । चाधि-
 पतिः पतिर्नवेत् ॥ ९६ ॥ अथ समुदायगुणा-

कहे ठे—काळी, काळश पडती, गौरवर्णवा-
 ळी, कनकजेवा वर्णवाळी, स्निग्ध अंग तथा
 नेत्रवाळी स्त्री सुख मेळवे ठे. ॥ ९४ ॥ जे-
 णीना कपाळमां उत्तम श्याम तिलक-देखाय
 ते धनधान्यथी भरपूर पांच पुत्रने जन्म आ-
 पे ठे. ॥ ९५ ॥ जे स्त्रीनां हसतां थकां क-
 पाळपर स्वस्तिक देखाय तेनो पति हजारो
 वाहनोनो अधिपति थाय ठे. ॥ ९६ ॥ हवे

શુણવણન—પીનોરુ પીનગદ્ધા લઘુમમદશના
પદ્મનેત્રાંતરક્ત્ર । વિંચોષા તુંગનાશા ગજગતિ-
ગમના દક્ષિણાવર્તનાભિઃ ॥ સ્તિગ્રાંત્રી ચારુ-
વેપા પૃથુમૃદુજઘના સુસ્વરા ચારુઘ્રાસા । મર્મ-
તસ્યાઃ કિત્તીશો જવતિ ચ સુનગા પુત્રમાત્ર
ચ નારી ॥ ૯૭ ॥ જુરુ સ્તનૌ કટિકરપ્રતિ-

શુણ અથવા શુણ વિગેરેનું સાથે વર્ણન થાય છે
—જે સ્ત્રી કઠિન ઢાતી, કઠિન ગાત્ર, નાનો
અને સીધા દાંત, કમઢજેવા આંખના ઢેડા,
વિંચજેવા હોઠ, જુંચી નાસિકા, હાથળીજેવી
ચાત્ર, દક્ષિણાવર્તી નાભિ, સ્તિગ્ર અંગ, સું-
દર વસ્ત્ર, ગંજીર અને કોમઢ યોનિ સુંદર સ્વ-
ર, અને સાગ પ્રકાશવાળી હોય તેનો પતિ
રાજા થાય છે, અને તે પુત્રવતી થાય છે. ॥
॥ ૯૭ ॥ જુંચાં સ્તન, રોમરહિત કેડ અને

માસ્ત્રોમા । અશ્વસ્થપત્રસદશં વિપુલં ચં ગુ-
હ્યં ॥ શ્રોણીલલાટમુરુકૂર્મસમુન્નતં ચ । ગૂઢો
મણિશ્ચ વિપુલાં શ્રિયમાનનોતિ ॥ ૯૭ ॥ ઇ-
તિ સ્ત્રીણાં પોઢગલક્ષણાનિ ॥

પિંગાક્ષી કૂપગદ્ધા કઠિનકરતલાં સ્થૂલજં-
ઘોર્ધ્વકેશી । રુદ્રાક્ષી વક્રનાશા પ્રવિરલદશ-

હથેલી, પીપલ્લના પાનજેવું વિશાળ પુહ્ય, કા-
ચવાજેવાં જંચાં શ્રોણી લલાટ અંધે સાથઢ,
તથા મંત્રીર મણિ વહુ ધન પ્રાપ્ત કરાવે ઢે. ॥
॥ ૯૭ ॥ એવીરીતે સ્ત્રીજનનાં સોઢ લક્ષણો
કહ્યાં ઢે. ॥

જે સ્ત્રી પીઢાં નેત્ર, લાઢાવાઢા ગાલ, ક-
ઠીન હથેલી, જાઢી જંઘા, જંચાં કેશ, દુલ્હી
આંલ, વક્ર નાસિકા, દુઢા દુઢા દાંત, કાઢાં
તાઢુ હોઢ અંધે જીભ, શુષ્ક અંગ, નમેલી

ના કૃષ્ણતાલ્વોષ્ઠજિહ્વા ॥ શુષ્કાંગા સન્નવત્રૂ-
 કુચયુગલિષમા વામના ચાતિદીર્ઘા । સા નારી
 વર્જનીયા ધનસુતરહિતા પોડશાલ્લક્ષણાભ્યા ॥
 ॥ ૯૯ ॥ યસ્યાઃ પાણિતલે રેખા । પ્રાકાર-
 ધ્વજતોરણા ॥ અપિ દાસકુત્રે જાતા । નરેન્દ્ર
 લભતે પતિં ॥ ૯૪ ॥ અંકુશં કુંડલં ચક્રં ।

જમર અને વિષમ સ્તનવાળી હોય, તથા ઠીં-
 ગણી અથવા અતિલાંબી અને શીઠ લક્ષણ-
 રહિત હોય તે ધન અને પુત્રવિનાની થાયત્રે,
 માટે તેને ત્યજી દેવી. ॥ ૯૯ ॥ જેણીના
 હસ્તમાં પ્રાકાર ધ્વજા અને તોરણના આકાર-
 ની રેખા હોય તે હલકા કુંઢમાં જન્મેલી હો-
 ય તો પણ રાજપત્ની થાય તે. ॥ ૯૪ ॥ જે-
 ણીના હસ્તમાં અંકુશ કુંડલ અને ચક્રના
 આકારની રેખા હોય તે પુત્રને જન્મ આપ-

યસ્યાઃ પાણિત્રે ભવેત્ ॥ પુત્રં પ્રપૂયતે નારી
 । નરેંદ્રં લભતે પતિં ॥ ૯૫ ॥ યસ્યાઃ કરત-
 લે રેખા । મયૂરહત્રપન્નિના ॥ નૃપં પતિમવા-
 પ્રોતિ । હૈશ્વર્યમપિ વર્ધયેત ॥ ૯૬ ॥ મંડલં
 ચક્રપદ્મં ચ । પૂર્ણં કુંજં ચ તોરણં ॥ યસ્યાઃ
 કરતત્રે છત્રં । રાજપત્નીત્વમાપ્નુયાત્ ॥ ૯૭ ॥
 વૃત્તા ચ મેઘલા યસ્યા । નાજિદેશોઽપિ વર્તુ-

નારી તથા રાજપત્ની થાય છે. ॥ ૯૫ ॥ જે-
 ણીના હસ્તમાં મયૂર અથવા હત્રના આકારની
 રેખા હોય તે રાજપત્ની થાય છે, અને વૈભવ
 વધારે છે. ॥ ૯૬ ॥ જેણીના હસ્તમાં ગોબ્હ-
 કાર ચક્ર પદ્મ પૂર્ણ કુંભ તોરણ અથવા હત્ર
 હોય તે રાજપત્ની થાય છે. ॥ ૯૭ ॥ જે-
 ણીનો કટિ તથા નાભિનો પ્રદેશ ગોબ્હાકાર
 હોય તે સ્ત્રી કલ્યાણ કરનારી તથા રાજપત્ની

લઃ ॥ સા સ્ત્રી ગવતિ કચ્ચાણી । પતિં નૃપ-
 તિમાપ્નુયાત ॥ ૯૮ ॥ અંતર્દુર્લભલાટે વા ।
 મશકેન સમન્વિતા ॥ રક્તેનાપિ કપોલે વા ।
 વામે મિથાન્નવીર્જિવેત ॥ ૯૯ ॥ રોમૈઃ કનક-
 વર્ણૈશ્ચ । નાજૌ ચ ત્રિવલ્લીયુતા ॥ નરેન્દ્રસ્ય ચ
 માર્યા સા । જવતીહ ન સંશયઃ ॥૧૦૦॥ હૃદો-
 મનલકેશેષુ । દંતૌષ્ટનયનેષુ ચ ॥ સ્નેહો ન

થાય ટે. ॥ ૯૮ ॥ જે સ્ત્રીની ભમરની નીચે
 કપાઝપર અગ્રવા માથા ગાલપર લાલ મશ
 હોય તે મિથાન્નની ઇજાવાળી હોય ટે. ॥ ૯૯ ॥
 જેણીના રોમ સુવર્ણવર્ણ, તથા નાભિમાં ત્રિ-
 વલ્લી હોય તે નિ સંશય રાજાની રાણી થાય
 ટે. ॥ ૧૦૦ ॥ જેણીનાં હૃદય રોમ નલકેશ
 દાંત હોઠ અને આંખમાં ચિકાશ ન હોય તે
 સ્ત્રીનું સ્વરાગ જાણવો. ॥ ૧ ॥ જે સ્ત્રીને થો-

વિચિતે યાસાં । જ્ઞેયાસ્તા હ્યશુભાઃ સ્વદુ ॥૧॥
 અટ્પસ્વેદા ચાટ્પરોમા । નિદ્રાજોજનહર્ષત્રા
 ॥ ગાત્રેષુ ન ચ રોમાણિ । નારીણાં લક્ષણં
 શુભં ॥ ૩ ॥ રક્તજિહ્વા મૃગાક્ષી ચ । યા નારી
 મૃગલોચના ॥ કૃશોદરી ગજગતિઃ । સ્ત્રીણાં
 લક્ષણમુત્તમં ॥ ૪ ॥ પરાનુકૂટાં પરપાકપાકિ-
 નીં । વિવાદશીલાં સ્વયમર્થચારિણીં ॥ આક્રં-

નો પરસેવો થોડા રોમ થોડી નિદ્રા અને
 સ્વદ્ય જોજન હોય તથા જેણીના અચયવો રો-
 મરહિત હોય તે સારાં લક્ષણની સ્ત્રી જાણ-
 વી. ॥ ૧-૩ ॥ લાલ જીન્ન, મૃગજેવાં નયન,
 કૃષ ઉદર અને હસ્તિનીજેવી ચાલ એ સઘટ્ટાં
 સ્ત્રીજીનાં ઉત્તમ લક્ષણો કહ્યાં છે. ॥ ૪ ॥ બી-
 જાને અનુકૂળ, બીજાની રસોડ કરનારી, ક-
 લહ કરનારી, પોતેજ ધનનો વ્યય કરનારી,

દિનીં સસગૃહપ્રવેશિનીં । ત્યજેચ માર્યાં દશ-
 પુત્રપુત્રિણીં ॥ ૫ ॥ અતિદીર્ઘા ચ હસ્વા ચ ।
 હ્યતિસ્થૂલા કૃશા તથા ॥ અતિકૃષ્ણા ચ રુદ્રા
 ચ । તાદૃશી વૈરકારિણી ॥ ૬ ॥ વિકટાંગુલિ-
 કા નારી । બિદ્રપાદા ચ યા ભવેત ॥ સા સ્ત્રી
 વૈરપ્રિયા જ્ઞેયા । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૭ ॥ ય-
 સ્યાશ્ચ રોમશૌ જંઘૌ । રોમશૌ ચ પયોધરૌ ॥

રડતી, સાત ઘરે જાનારી. અને દશ સંતતિ-
 વાઢી સ્ત્રી ત્યજી દેવી. ॥ ૫ ॥ અતિલાંબી અ-
 તિટુંકી, અતિજાની, અતિશુષ્ક, અતિકાઢી,
 અને અતિજયંકર સ્ત્રી તેવાજ પ્રકારના કલ-
 હ કરનારી હોય છે. ॥ ૬ ॥ જે સ્ત્રીની આં-
 ગળીનું વિકટ હોય, અને જેણીના પગમાં બિ-
 દ્ર હોય તે વૈરિને મઢી જાય છે, એમ સામુદ્ર-
 નું વચન છે. ॥ ૭ ॥ જે સ્ત્રીનાં સાયલ સ્તન

પૃષ્ઠોપરિ ચ રોમાણિ । શીઘ્રં વૈશ્યમાપ્નુયાત્
 ॥ ૮ ॥ માતુલિંગસમૌ હસ્તૌ । લંબમાનસ્તન-
 દ્વયં ॥ યદા તદા ન સંદેહો । દ્વિતીયં કુરુતે
 પતિં ॥ ૯ ॥ મહાંગુત્રી મહાનાસા । મહાઞ્ચ-
 ક્રા ઘટસ્તના ॥ મહાનચીતુ યા નારી । સદૈવ
 દુઃખિની જાવેત ॥ ૧૦ ॥ ધ્યાવર્તાસ્ત્રયો વિચિં-
 તે । લલાટે બદરે ભગે ॥ જઘને સાક્ષા-

ધ્યને પીઠ રોમચાલ્લં હોય તે તુરત વિચિત્રા ધ્યા-
 ય ઝે, ॥ ૮ ॥ જે સ્ત્રીના હસ્ત માતુલિંગજેઞ
 ધ્યને સ્તન લાંબા હોય તે બીજો પતિ કરે ઝે
 એમાં જરા પણ સંશય નથી, ॥ ૯ ॥ મોટી
 ધ્યાંગલીજી, મોટી નાસિકા, મોટું મુખ, જામાં
 સ્તન ધ્યને મોટા નલચાલી સ્ત્રી હંમેશાં દુઃખી
 થાય ઝે, ॥ ૧૦ ॥ જે સ્ત્રીનાં કપાલ પેટ ધ્ય-
 ધ્યા ગૂહ્યપર ધ્યાવર્ત હોય તે તુરતજ પોતાના

न्नूनं । देवरं श्वशुरं पतिं ॥ ११ ॥ लंबोदरी
 स्थूलशिरा । रक्ताक्षी पिंगलोचना ॥ पतिनो-
 पार्जितं द्रव्य—मन्येन सह भक्षते ॥ १२ ॥
 नदीनाम्नी च या नारी । फलनाम्नी च या ज-
 वेत ॥ देवीनाम्नी जवेन्नित्यं । नैव सौख्यार्थ-
 कारिणी ॥ १३ ॥ तीर्थनाम्नी च या नारी । त-
 न्मुखं न विलोकयेत् ॥ बह्वक्षराणि या नारी ।

दीयरने श्वशुरने ध्यने पतिने भक्षण करनारी
 ध्याय वे. ॥ ११ ॥ दीर्घ उदर जाडा केश त-
 था राती ध्यने पीळी आंखवाळी स्त्री पोताना
 पतिए उपार्जित करेबुं द्रव्य बीजासाथे मली
 खाय वे. ॥ १२ ॥ जे स्त्रीनुं नाम नदी फल
 ध्यथवा देवीना नामपर होय ते सुख आप-
 नारी थती नथी. ॥ १३ ॥ जेनुं नाम तीर्थ-
 ना नामपर होय तेनुं मुख जोबुं नहि, तथा

તાં નારિં પરિવર્જયેત ॥ ૧૪ ॥ અદત્તા વર્ણ-
 ઝ્યેષ્ઠા યા । લક્ષ્ણૈઃ પરિવર્જિતા ॥ ન તાં પ-
 રિણયેત્સાધુઃ । સામુદ્રવચનં યથા ॥ ૧૫ ॥
 માતરં પિતરં હંતિ । વ્રાતરં દેવરં પતિં ॥ ક-
 ન્યોક્તલક્ષ્ણૈરેજિ-સ્તસ્માલ્લક્ષ્ણમીદ્ર્યતે ॥ ૧૬ ॥
દક્ષા તુષ્ટપ્રિયાલાપા । પતિચિત્તાનુગામિની ॥

જે સ્ત્રીનું નામ બહુ અકરોવાળું હોય તે પણ
 ત્યજી દેવી. ॥ ૧૪ ॥ કન્યાદાન નહિ દેવા-
 યેલી, મોટી, અને લક્ષણવિતાની કન્યાને સા-
 રા પુરુષે પરણવી નહિ એમ સામુદ્રનું વચન
 છે. ॥ ૧૫ ॥ ઉપલાં લક્ષણવાળી કન્યા માતા
 પિતા જાણી દીયર અને પતિને મારનારી થાય
 છે, માટે લક્ષ્ણો તપાસવાં. ॥ ૧૬ ॥ દક્ષ સં-
 તોષી મધુર બોલનારી, પતિના મનપ્રમાણે વ-
 ર્તનારી, અને યોગ્ય સમયે યોગ્ય કાર્ય કર-

કાલ્પૌચિત્યકરી નિત્યં । યા સા લક્ષ્મીસ્ત્રિપરા
 ॥ ૧૭ ॥ બાલ્લા સ્વેલનકૈઃ કાલે । દત્તૈર્દિવ્ય-
 ફલાશનૈઃ ॥ મોદતે યૌવનસ્થા તુ । વસ્ત્રાલં-
 કરણાદિજિઃ ॥ ૧૮ ॥ હૃષ્યેન્મધ્યવયાઃ પ્રૌઢા ।
 રતિક્રીમાસુકોશલૈઃ ॥ વૃદ્ધા તુ મધુરાલપૈ—
 ગૌરવેણ તુ રજ્યતે ॥ ૧૯ ॥ યુગ્મં ॥ ષોડશ-
 વર્ષીયા બાલ્લા । ત્રિંશતા નવયૌવના ॥ પંચપં-
 ચાશતા મધ્યા । વૃદ્ધા સ્ત્રી તદનંતરં ॥ ૨૦ ॥

નારી સ્ત્રી બીજી લક્ષ્મીજેવી હોય છે. ॥ ૧૭ ॥
 સ્ત્રી બાલ્યાવસ્થામાં રમકઢાં ધ્યને ફઝયી, યુ-
 વાનીમાં વસ્ત્રાલંકારવિગેરેશ્ચી, મધ્યવયમાં ર-
 તિક્રીમામાં ચતુર પતિશ્ચી, ધ્યને વૃદ્ધાવસ્થામાં
 મીઠી વાતો ધ્યને માનશ્ચી રાજી થાય છે. ॥
 ॥ ૧૮-૧૯ ॥ સોઢ વર્ષસુધીની બાઝા, ત્રીશ
 વર્ષસુધીની યુવતી, પંચાવન વર્ષસુધીની પ્રૌઢ

જ્ઞાતવ્યં વિંબુધૈઃ સ્ત્રીણાં । લક્ષણં ચાપલક્ષણં
॥ કુલવૃદ્ધિર્યશોવૃદ્ધિ-ર્લક્ષ્મીવૃદ્ધિર્જવેદ્યતઃ ॥૨૧॥

અથ સ્ત્રીણાં જાતયઃ કથ્યંતે—પદ્મિની
ચિત્રણી ચૈવ । હસ્તિની શંખિની તથા ॥ તત્ત્વ
દૃષ્ટિવિધાનેન । પરીક્ષ્યા સ્ત્રોવિચક્ષણૈઃ ॥૨૨॥
પદ્મિની બહુકેશા ચ । સ્વલ્પકેશા ચ હસ્તિની

અને ત્યારપછી સ્ત્રી વૃદ્ધા કહેવાય છે. ॥ ૨૦॥
ગ્રાહ્યપુરુષોએ નારીના લક્ષણ અને અપલક્ષણ
તપાસવાં, જેથી કુલ યશ અને લક્ષ્મીની વૃ-
દ્ધિ થાય. ॥ ૨૧ ॥

હવે સ્ત્રીની જાતિનું કહે છે—પદ્મિની ૧,
ચિત્રણી ૨, હસ્તિની ૩, તથા શંખણી ૪, એ
ચાર પ્રકારની સ્ત્રીનું નામ આ પુરુષોએ દૃષ્ટિ-
વિધાનથી પરીક્ષા કરવી. ॥ ૨ ॥ ઘણા કેશ-
વાળી પદ્મિની, સ્વલ્પ કેશવાળી હસ્તિની, ભ્રાં-

॥ શંખિની દીર્ઘકેશા ચ । વક્રકેશા ચ ચિ-
ત્રણી ॥ ૨૩ ॥ પદ્મસ્તનૌ ચ પદ્મિન્યા—શ્ર-
ક્રસ્તની ચ હસ્તિની ॥ દીર્ઘૌ સ્તનૌ ચ શંખિ-
ન્યા—શ્ચિત્રણી ચ સમસ્તની ॥ ૨૪ ॥ પદ્મિ-
ની શુભ્રદંતા ચ । દંતોન્નત્યા ચ હસ્તિની ॥
શંખિની દીર્ઘદંતા ચ । સમદંતા ચ ચિત્રણી ॥
॥ ૨૫ ॥ પદ્મિની પદ્મગંધા ચ । મધુગંધા ચ

બા કેશવાળી શંખણી, અંને વાંકા કેશવાળી
ચિત્રણી જાણવી. ॥ ૨૩ ॥ પદ્મજેવાં સ્તનવા-
ળી પદ્મિની, વક્રજેવાં સ્તનવાળી હસ્તિની, લાં-
બાં સ્તનવાળી શંખણી, અંને સરખાં સ્તનવાળી
ચિત્રણી હોય ઢે. ॥ ૨૪ ॥ શ્વેત દાંતવાળી પ-
દ્મિની, ભુંચા દાંતવાળી હસ્તિની, લાંબા દાંત-
વાળી શંખણી, અંને સરખા દાંતવાળી ચિત્રણી
હોય ઢે. ॥ ૨૫ ॥ કમલજેવી ગંધવાળી પદ્મિ-

હસ્તિની ॥ શંખિની દીર્ગગંધા ચ । મત્સ્યગંધા
 ચ ચિત્રણી ॥ ૨૬ ॥ હંસસ્વરા ચ પદ્મિની ।
 ગૂઢશબ્દા ચ હસ્તિની ॥ શંખિની રુદ્ધશબ્દા
 ચ । કાકશબ્દા ચ ચિત્રણી ॥ ૨૭ ॥ પંક-
 જાસનલ્પચેન પદ્મિની । વેણુદાહતપદેન શંખિ-
 ની ॥ સ્કંધપાદયુગલેન હસ્તિની । નાગરેણ

ની મધજેવી ગંધવાળી હસ્તિની, દૂધજેવી ગંધ-
 વાળી શંખણી, અને મત્સ્યજેવી ગંધવાળી ચિ-
 ત્રણી જાણવી. ॥ ૨૬ ॥ હંસજેવા સ્વરવાળી
 પદ્મિની, ગંઝીર સ્વરવાળી હસ્તિની, બુલા સ્વ-
 રવાળી શંખણી અને કાગમાજેવા સ્વરવાળી
 ચિત્રણી હોય છે. ॥ ૨૭ ॥ પદ્મિની કમલા-
 સનથી, શંખણી પહોળ પગથી, હસ્તિની સ્કં-
 ધપર પગ રાખીને અને ચિત્રણી ગમે તે પ્રકા-
 રથી રતિસુખ ભોગવે છે. ॥ ૨૮ ॥ મુખની સુ-

રમયંતિ ચિત્રણી ॥ ૨૯ ॥ પદ્મિન્યા મુખસૌર-
 ય્ય—મુરસૌભાગ્યહસ્તિની ॥ ચિત્રણી કટિ-
 સૌભાગ્યા । પાદસૌભાગ્યશંખિની ॥ ૩૦ ॥
 પદ્મિન્યમલકેશા ચ । હૃદ્ધ્વકેશા ચ હસ્તિની
 ॥ ચિત્રણી લંબકેશા ચ । દૃઢકેશા ચ શંખિ-
 ની ॥૩૦॥ પદ્મિન્યઃ પ્રેમ વાંઙતિ । દ્રવ્યં વાંછતિ
 હસ્તિની ॥ ચિત્રણ્યો માનમિઙ્ગતિ । કલ્પહં વાં-
 ગંધવાલી પદ્મિની, છાતીની મુગંધવાલી હસ્તિ-
 ની, કેડની મુગંધવાલી ચિત્રણી, અને પગની
 ગંધવાલી શંખણી કહેવાય છે. ॥ ૨૯ ॥ પ-
 વિત્ર કેશવાલી પદ્મિની, જુંચા કેશવાલી હ-
 સ્તિની, લાંબા કેશવાલી ચિત્રણી, અને કઠ-
 ણ કેશવાલી શંખણી હોય છે. ॥ ૩૦ ॥ પ-
 દ્મિની પ્રેમની અભિલાષા રાખે છે, હસ્તિની
 દ્રવ્યની, ચિત્રણી માનની, અને શંખણી કહ-

(૮૫)

હતિ શંખિની ॥ ૩૧ ॥ ઇતિ સામુદ્રિકે પુંસ્ત્રી-
લક્ષણાનિ ॥

॥ ઇતિ સામુદ્રિકશાસ્ત્રં સમાપ્તં ॥

ણી કલ્પહની અગ્નિલાષા રાખે બે. ॥ ૩૧ ॥
एवीरीते सामुद्रिकशास्त्रमां स्त्रीपुरुषनां लक्षण
કહ્યાં બે. ॥

॥ શ્રીસામુદ્રિકશાસ્ત્ર સમાપ્ત. ॥

૩૩
૨૦૦૮

ધર્મ ગુરુ

યાને

સદાની સત્યનાશી.

—: છપાવી પ્રસિદ્ધ નાર :—

તમારા માલની અગર તમા પંપનીની જલદેરાત
વેરવેર પહોંચાડવા માટે મળે અગર લખો:—

નવનીતરાય અમૃતલાલ હાથબકર

કીમત

એડવર ટાઈઝર માસ્તર

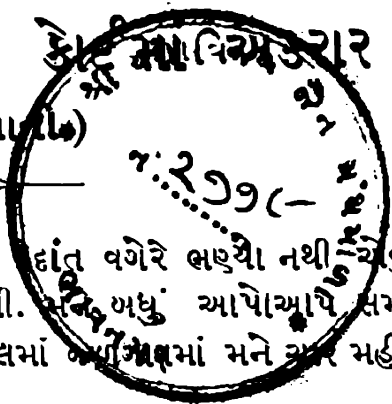
૦-૦-૬

૭૦-નવાપરા ભાવનગર.

ધી બોમ્બે પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ : : ખારગેઈટ-ભાવનગર.

ઉપાસની બુવાનો કેટલાક નિયમો

(બુવાનો)

મેં ધર્મશાસ્ત્રો વાંચ્યા નથી, હાંતુ વગેરે લખ્યો નથી એવું કશું વાંચવાની જરૂરત પણ નથી. મને બધું આપોઆપે સમજાય છે. ઇ. સ. ૧૯૧૭ ની સાલમાં જામનગરમાં મને અત્યાર મહીનાની સળ થયેલ.

શીડીગામમાં મને ઉન્મત્ત દશા પ્રાપ્ત થઈ હતી. ગાંડા માણસની જેમ બેલાન જેવા બની જેમ-તેમ ધ્રુમવું એનું નામ ઉન્મત્ત-દશા. પછી મને સ્ત્રી દશા સાંપડી એટલે સાકોરીમાં સાડીઓ, પોલકા, અંગડીઓ વગેરે પહેરવી શરૂ કરી.

પછી તે બાદ મને એનાથી ઉંચ દશા સાંપડી તે વીળા ચુંથવી ફેંકવી ગટરમાં આળોટવું ભીક્ષા મેળવવાના પાત્રમાં જ શોચ કરવું અને એ નર્ક શરીરે ચોળવું. એ વખત હું નમ્મ રહેતો. તે વખતે કેટલીક સ્ત્રીઓ મને પ્રેમાર્લીંગન આપતી, મામી નામની બાઈ તો નગ્ન થઈને નગ્નાવસ્થામાંજ મને આર્લીંગન આપતી.

હું જે હું છું તેજ ધર્મશાસ્ત્ર મારા લકતો માટે, બીજું ધર્મશાસ્ત્ર હોયજ નહિ. વીળાની પુજા અને પાચખાનાની પુજા મારા લકતો મારા પરના લકિતલાવને લીધેજ કરતા. સ્ત્રીઓ એ ભોગ્ય વસ્તુ છે. છોકરીનું સમર્પણ કરી દેવાથી એના મા-બાપોને મોક્ષ મળે છે એમ મેં જણાવે કહ્યું છે—ગોદાવરી,

ભીમા, કમલા, રમા વગેરે પાંચ કન્યાઓ પ્રહ્મ લગ્નની રીત પ્રમાણેજ મને સમર્પણ થઈ છે. સોળમી વીસ વર્ષ સુધી એમની ઉંમર છે, ગોદાવરી મારી મુખ્ય શીષ્યા છે. મેં એને મંત્રોપદેશ કર્યો છે, અને મારી પાછળ મારો અધીકાર હું એનેજ સોંપવાનો છું, (પ્રહ્મ સ્વરૂપ) કન્યા સાથે સહવાસ કરનારા તમામ પ્રહ્મ સ્વરૂપ બની જાય છે. બીજા પુરૂષો સાથે સંબંધ જોડવા છતાં એ પ્રહ્મસ્વરૂપીણી કન્યાજ કહેવાય.

હું જે બોલું તેજ ધર્મશાસ્ત્ર—લોકો મને દ્રવ્ય અર્પણ કરે તે હું લઉં છું. સાકોરીમાં જમીન વગેરે સ્થાવર મીલકત મારી માલકીની છે. મકાનોમાં આશરે લાખેક રૂપીયા ખર્ચ્યા છે. પહેલાં રોકડ પુષ્કળ હતી, નેશનલ બેંકમાં ૮૦૦૦૦ એંસી હજાર, ઇન્ડિયા બેંકમાં ૫૦૦૦૦ પચાસહજાર, અકોલાની કોરટમાં ૩૦૦૦૦ ત્રીસ હજારની મીલકત માટે મેં દાવો માંડેલ છે.

હું શીષ્યોને વારંવાર કહું છું અને મારા પુસ્તકોમાં પણ લખાવેલ છે કે (ઉપાસની લીલામૃત પાનું પદર) દ્રવ્ય એ પાપ રૂપ છે. ગુ નર્ક નાખવા જેમ ઉકરડો હોય તેમજ આ ઉકરડા ઉપર નર્ક સમાન દ્રવ્ય ફેંકો. લોકોના ઉદ્ધાર કરવા માટે એ પાપરૂપ દ્રવ્ય હું ગ્રહણ કરું છું, લોકો એ ખુશીથી આપે છે. કોઈ કોઈ વખત કોઈ સ્ત્રીઓના અંગ ઉપરથી નર્ક સમાન દાગીના હું જાતે ઉતારી લઉં છું. કોઈ બાઈ મને સોનાની બંગડીઓ પહેરાવી જાય છે, તો કોઈ મંગળસુત્ર પણ પહેરાવે છે. હું એમને સદા સૌભાગ્યવતી રહો, એમ આંશીર્વાદ આપું છું. છોકરા કરતા છોકરીઓનું મહત્વ વધારે હોય છે. તેથીજ હું

છોકરીઓનું સમર્પણ સ્વીકારું છું. ગોકુળ અષ્ટમીના દીવસે ગોદાવરીને કૃષ્ણ બનાવવામાં આવે છે, તે વખતે હું હીંડોળા ઉપર બેસું છું, ગોદાવરી મારી પાસે બેસે છે. લોહો મારી અને ગોદાવરી બન્નેની પુજા કરે છે. શીવરાત્રીને દહાડે ઉત્સવ થાય છે ત્યારે લોહો મારે માથે અને મારી જનેન્દ્રિય ઉપર કુલ ચઢાવે છે અને પુજા કરે છે. તમે જેને બીલત્સ ગણો છો તે મારે મન તેવું નથી. ગુદા દ્વાર સ્ત્રી પુરૂષોની જનેન્દ્રિય વગેરેમાં અશ્લીલ જેવું કંઈ નથી મને તો બધામાં પરમેશ્વર દેખાય છે, ઉપનીષદ ધર્મશાસ્ત્રો કંઈ પણ મેં વાંચ્યા નથી, વેદાભ્યાસ પણ કરેલ નથી, મને જે પ્રેરણા થાય એજ મારું શાસ્ત્ર. મારા ભકતોએ લખેલ મારા ચરિત્રની ચોપડીઓ લેવા હું તમામને જણાવું છું. અને અનન્તકોટી બ્રહ્માંડનાયક રામધીરાજ શ્રી સચ્ચીદાનંદ સદગુરુ ચોગીરાજ વગેરે કહે છે, તે ખરું છે.

ઉપર પ્રમાણે એ પાખંડીનો ખુદનો એકરાર છે. બીજી હકીકતો પણ સંખ્યાબંધ છે. જેમાંથી થોડીક દુકાણમાં આપવામાં આવે છે.

ઉપાસની બુવો ઘણો વખત નગ્ન રહે છે, તો કોઈ કોઈ વખત ગુણપાટનો કકડો કમરે બીંટાળે છે. ઘણા વેવલા ભકતો એને પ્રભુનો અવતાર માને છે. બાળકૃષ્ણની નાની મુર્તિ હાથમાં લઈને એ બુદ્ધો કુંવારી વીધવા વગેરે પોતાને અર્પણ કરાવે છે. છોકરીઓને સોના હીરાના દાગીના પહેરાવી પોતાની પાસે બેસાડે છે. અર્પણ થયેલી સ્ત્રી ઉપરાંત ૪૦૦-૪૫૦ સ્ત્રીઓના નાચ પણ ગોઠવે છે. ગોકુળાષ્ટમીના રોજ કૃષ્ણ અને શીવરાત્રીના

દીવસે શીવ તરીકે પોતાની પુજા કરાવે છે. મુંબઈના એક ભકતે એમને મોટર અર્પણ કરેલ છે. લાખો રૂપિયા એના પોતાને નામે બેંકમાં છે.

પોતાની નગ્ન પુજા કરાવે છે. પોતે નગ્ન બની નગ્ન સ્ત્રી-એના હાથે સ્નાન કરે છે. પોતાની જનેન્દ્રિયની પુજા કરાવે છે, કુલ ચડાવડાવે છે. પોતાના પેશાબનો ગન્દો પ્રસાદ સ્ત્રીઓને ચર્ણમૃત તરીકે આપે છે, વેવલા ભકતોને ફસાવવા ભકતોના નામે ઘણાં એજન્ટો પણ એણે ગોઠવ્યા છે. મ-માપોને એ જણાવે છે કે, હું કૃષ્ણ છું, તમારી છોકરીઓ ગોપી રૂપે છે. હું તેમનો અખંડ સ્વામી છું, માટે મને અર્પણ કરો. રાત્રે કુમારીકાઓ અને સ્ત્રીઓ એનું અંગ મર્દન કરે છે.

ઘણી સાથે દર્શન કરવા આવતી જુવાન સ્ત્રીઓને ખુવા કહેતા કે તારા વરને જવું હોય તો જવા દે અને તું અહીંજ રહે. તેના ઘણીને બોલાવી કહેતો કે તારા ઉપર આકૃત છે તારી ઝેરી અહીં રહીને પુણ્ય કરશે તોજ એ આકૃત ઉતરશે નહિ તો એ વીધવા થઈ જશે. કેટલાં ભોળાઓ આવું સાંભળી સ્ત્રીઓ મુકી જતા. એવી રીતે ત્યાં રહેતી સ્ત્રીઓ ગર્ભવંતી થતી તો તેમના ઘણીને ત્યાં બાળો મોકલી દેતો.

એવીજ રીતે બાબાના આશ્રમમાં રહેતી એક સ્ત્રીને પુત્રપ્રાપ્તિ થઈ. બાબાએ કાગળ લખી સ્ત્રીના ઘણીને બોલાવ્યો. ઘણીએ આવીને કહ્યું છોકરું મારું હોયજ નહિ, બાબાએ કહ્યું એ તો ઇશ્વરી પ્રસાદીથી ઉત્પન્ન થયેલ છે માટે લઈ જા.

એક વૃદ્ધ સ્ત્રી બાબાની સેવા માટે જતી, તેને બાબા કહેતા

તું મારી મા છે, તું સેવા ન કરીશ. એજ બાઇની પુત્રવધુની સેવાનો બાબાને વાંધો ન હતો.

બાબાની નગ્ન પુત્ર વખતે પુત્રમાં જવાનો અધિકાર સ્ત્રી-ઓનોજ હોય છે, પુરૂષોને બાબા મના કરે છે, ઘણાએ ભકતોને બાબાએ વારંવાર કહ્યું છે કે છોકરીઓ અર્પણ-કરવાથી ૪૨ કુળના ઉદ્ધાર થાય છે.

કોઈ કોઈ વખતે ઉપાસની બુવાને એકદમ સ્ત્રીતત્વનો ઉભરો આવી જાય છે, તે વખતે એ બાબા પોતાના તમામ પુરૂષ ભકતોને લેગા કરી તેમને સાડલા, કાચડીઓ, બંગડીઓ વગેરે અલંકાર પહેરાવે છે, પછી એ પુરૂષો સ્ત્રી વેશમાં નાચે છે. બાબા છોકરીઓ સાથે બેસી એ નાચે જોતા રહે છે.

દર્શન કરવા આવનાર નાની છોકરીઓને બાબા ઉપદેશ કરે છે કે છોકરીઓએ ભણવું નહિ. પરણવું પણ નહિ. પરણવાનો કંઈ અર્થજ નથી. સદપુરૂષોની સેવાજ એમણે કરવી.

નગ્ન અવસ્થામાં નહાતી વખતે નવડાવનાર સ્ત્રીઓને બાબા પોતાના જ મુખે કહેતા કે હુ જેવો નવસ્ત્રો છું તેવા તમે પણ નવસ્ત્રા થઈનેજ નવડાવો. મામી નામની એક સ્ત્રી નગ્નાવસ્થામાં રહે છે, ફરે છે, બાબાની આરતી કરે છે, બાબાને આર્તીગનો આપે છે, બાબાની ધધુશંકા (પેશાબ) ચર્ણામૃત તરીકે વહેંચે છે.

ઉપરની હકીકતો સીવાય એ ઉપાસની બાબાની ચિત્ર વિ-ચિત્ર ઘણીજ હકીકતો છે જેનું મોટું પુસ્તક ભરાય. આટલી ટુંકી હકીકતો ઉપરથીજ જાણી શકાય છે કે બાબો એક મનુષ્યરૂપે નર-રાક્ષસ છે. આવા નર-રાક્ષસોની હયાતીને લીધેજ આજે હીંદુ

જાતી અધોગતીએ પહોંચી, ઠેર ઠેર ઠોકરો ખાઈ રહી છે અને હજીએ ધર્મવેદથી જનતા લાખો રૂપીઆ આવા નરાધમોને ચરણે મુકતીની આશાએ આપ્યે જાય છે. ઉપાસની બુવાને પારસી, ગુજરાતી એમાના ઘણા શ્રદ્ધાળુ પણ માને છે.

આ ઉપાસની બુવાને સાથે વર્ષો સુધી રહેનાર એનો હીસાબ સાચવનાર એક ભાઈ જણાવે છે કે સન ૧૯૨૪ થી ૧૯૩૦ સુધી હું બુવા સાથે હતો. રોજ રાત્રે ૯ વાગે મને બોલાવી આવેલા રૂપીઆનો ઢગલો બતાવી કહેતા, જો લોકો આ ગંદકી અહીં નાખી ગયા, મુંબઈની બેંકમાં મોકલીશું. પુષ્કળ દ્રવ્ય આવતું અને મોટર મારફતે મુંબઈમાં મોકલાવતા. ૧૯૨૪ થી ૧૯૩૦ સુધી મારી હાજરીમાં ૪૫૦૦૦૦ ચાર લાખ પચાસ હજાર રૂ. રોકડા ઉપરાંત દાગીના માળાઓ, મુગટો વગેરે દોઢ બે લાખની પુંજ વળી શાક ભાજી અનાજ વગેરેની આવક પણ પુષ્કળ હતી, એના ચમત્કારોની છપાએલ હકીકત એનાજ કહેવાથી બધી રૂખાઈ અને છાપવામાં આવી છે. બધી મીલકત બાબાના નામ ઉપર અને ગોદાવરીના નામ ઉપર રાખવામાં આવી છે. બાબા ઘણા વખત સાફ કહેતા કે મારા વૈરાગ્યના દહાડા હવે ગયા, હું શા માટે દુઃખ વેઠું. પ્રભુકૃપાથી દ્રવ્ય અને સ્ત્રીઓ આવે છે તો હું તેનો ઉપભોગ શા માટે ન કરું.

હું કૃષ્ણ છું, હુંજ શીવાજી છું, બુદ્ધ છું, ઔરંગઝેબ છું, અંગ્રેજી છું, શીવ છું, તમામ હુંજ છું. એમ પણ ઘણી વખત બાબા કહે છે. આથી વધારે એ અધમ માટે લખવાનું શું હોય !

હ રી ગી ત

લાખો તણી મીલકત ધરાવે મોટરોમાં મહાલતા,
 ભકતો તણી ભામા ફસાવી નગ્ન નાચો નાચતા.
 નગ્ન થઈને નાચનારા પુબ્બ કરાવે શરીરની,
 કુલો મુકાવે જનેન્દ્રિય પર હદ હરે કુકર્મની.
 મદ્દી મુછાળાં નચાવે બાયલાના વેશમાં,
 નીજ મુત્ર આપે સ્ત્રી પુરૂષને પ્રસાદરૂપ વિશેષમાં.
 શરીર જણાયે વૃદ્ધ પણ દીલ હળુ બુદ્ધ નથી,
 વીષયના કીડા તણી હળુ વાસના છુટતી નથી.
 આવા કુકર્મી ગુરૂઓ થકી ઉદ્ધાર ક્યાંથી સંભવે,
 દુઃખે સળગતા હીંદુઓમાં ઘોર દુઃખો ઉદ્ભવે,
 રામકૃષ્ણના સંતાન હીંદુ કરોડો ભુખે ટળવળી રહ્યા,
 બહુ અન્ન ને વસ્ત્રો હીણા બેકાર બની ભટકી રહ્યા.
 ધનવાન હો તો એવાં દુઃખીના દુઃખડાને કાપજો,
 ભુમી ભારરૂપ આવા ગુરૂને પાઈ પણ ન આપજો.
 સમય બદલ્યા રંગ બદલ્યા જાગૃત થઈ સહુ જાતીઓ,
 ઘોર ઉંઘે હીન્દુ જાતી હસી રહી વીજાતીઓ.
 એ ઉંઘને ત્યાગી દઈ હીન્દુ યુવાનો જાગજો,
 કહે 'કેશરી' આવા નકલ કને મુર્ખમાંથી ત્યાગજો.

—કેશરીઆ.

સદ્દાનો અંધાપો.

કવિ:—મણિલાલ ત્રીવેદી ડાકોરવાલા.

(રાગ—મેરે મોલા બોલાલે)

સટા ખુબ કરી શીદ અંધ બનો,
છતી આંખો છતાં શીદ અંધ બનો—૧

ધંધા તણા ખંધા બની, હરામીઓ દેખાય છે,
હરામનું ધન શોધવા, હાથે કરી હુણાય છે.
છક્કા પંજા કરી શીદ અંધ બનો—સટાં ૨

ભુખે મરે ઘર બાલુડા, દુઃખે બહુ પીડાય છે.
ખે હાલ ચીથરે થાય તોએ, સટો એ રમવા જાય છે.
આવા કૃત્ય કરી શીદ અંધ બનો—સટા. ૩

ધુમ્યા કરે રજની બધી, જોતા દીસે એ આખલા,
એવા રખડતા બહુ દીઠા, કેટલાક આપું દાખલા.
લાન ભુલી પોતાનું શું અંધ બનો—સટા. ૪

ઘરમાં બિચારી બાયડી, તમ નામનું રોયા કરે,
દુખે તમારા પાપથી, ના પેટ તો પુરું ભરે.
લાજ મુકી તમે શીદ અંધ બનો—સટા. ૫

માણસપણું જો હોય તો ભુંડી દશામાં ના લમો,
તે છતાં નફ્ટ બની, સટા મહી દોડો તમે.
છતી આંખો છતાં શીદ અંધ બનો—સટા. ૬

રજની મહીં બે વાગતાં તારની ચિન્તા કરો,
ત્યાં સુધી હોટલ મહીં ગપ્પાં તમે માયા કરો.

પછી પેટ કુંલાવી શું કાલ્યા કરો—સટા. ૭

પંજે હોતો જે ધારેલો ચોક્કસ પંજે તે કુટે,
પંજે ઉડી છકકો થયો, પથ્થર લઇ માથું કુટે,

રાંડ રડવા બેસે તેમ રડયા કરો—સટા. ૮

ચીસો ભયંકર કારમી, ખરનાદ સમ તો થાય છે,
ખાધા, લીધા, આપ્યા તણી, ખુમો પછી પડાય છે.

પોલીસ દેખી પછી તો શું દોડયા કરો—સટા. ૯

પોલીસ પાસે આવતાં, શોધેજ ગલીઓ પાછલી,
દોડે ભાગે બીકથી છુટે પછીથી ઠાછલી.

ઇજ્જત વેચી અને શીદ ઉલ્લુ બનો—શટા. ૧૦

થાય ફજેતી ક્રરમી છોકરાજ પાડે તાળીઓ,
પોલીસ પકડે પલકમાં થાયે પછીથી હુળીયો,

ખાનદાની વેચીને શું અંધ બનો—સટા. ૧૧

કાઠીયાવાડ માઝં બેઠણું, ભાવેણું માઝં ગામ;
જાતના અમે વણીક છીએ, નવનિતરાય માઝં નામ.

ભાષણ કરી હેંડબીલ વેચું છું, જાહેરખખરનું કામ;
એડવર ટાઈજર કીંગ કહે, હાથબકર છે ઉપનામ.

કડકાઈ પોંચી એટલી, ન પોસ દોઢીયું દામ;
હાથબકર કડકો થઈ ફરે, બસ સુખ સુહો આમ છે.

તૈયાર છે !!

તૈયાર છે !!

ત્રાપજનો

મીઠો માવો.

રાજા મહારાજઓમાં તેમજ અમલદાર વર્ગમાં પ્રખ્યાતી પામેલો “ત્રાપજનો મીઠો માવો” અમારે ત્યાંથી કોઈ પણ વખતે છુટક તથા જથ્થાબંધ તૈયાર મળી શકશે.

શુભ પ્રસંગે તેમજ મેળાવડા-મિજલસમાં ખાસ અગાઉથી ઓર્ડર આપવાથી માત્ર પુરો પાડવામાં આવશે. એકવખત પધારી ખાત્રી કરેલા. ક:-ખહારના ઓર્ડર ઉપર પુરતું ધ્યાન અપાશે.

મળવાનું ઠેકાણું:—

ગાંધી રમણીકલાલ પ્રેમચંદ ધીવાળા,

ઠે. ઘોઘા ગેઈટ—ભાવનગર.

નાની છળી ઉપરથી મોટી
છળી બનાવનાર સાધન-
ખોડ ડીઝાઇનો, ગ્લાસ
પેન્ટીંગ તથા દરેક જાતનું
ગીત્ર કામ કરનાર:—

પેન્ટર જે. એમ. માલી

ખાર ગેઇટ — ભાવનગર.

મહેતા કાકુભાઈ વસંતરાય એન્ડ બ્રધર્સ

૬૦ ગોળ બજાર—ભાવનગર.

અમારે ત્યાંથી દરેક જાતનો ચોખ્ખો મસાલો
આખો તથા ખાંડેલો તથા મોટીખાનું તથા
કઠોળ, કરીયાણું વીગેરે છુટક તથા
જથાબંધ હીફાયત ભાવથી મળશે.

એક વખત પધારી ખાત્રી કરો.